

UNIVERZITET U SARAJEVU FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA FILOZOFIJU

ROGER SCRUTON: MODERNI KONZERVATIVIZAM

ZAVRŠNI MAGISTARSKI RAD

Student: Adnan Zenuni

Mentor: prof. dr. Damir Marić

Sarajevo, 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. EDMUND BURKE - POČECI KONZERVATIVIZMA	5
3. O ROGERU SCRUTONU	9
4. KAKO BITI KONZERVATIVAN	13
5. NACIJA I NACIONALIZAM	19
6. O MULTIKULTURALIZMU	24
7. SCRUTONOVA PRECEPCIJA SOCIJALIZMA	
„ISTINA O SOCIJALIZMU“	31
8. UTOPIJA	36
9. PROBLEM OKOLIŠA	40
9.1. Lokalno djelovanje i nevladine organizacije (NVO)	40
9.2. GLOBALNI PROBLEM	45
10. ZAKLJUČAK	49
LITERATURA	51

1. Uvod

Diplomski rad se bavi pitanjem modernog konzervativizma kojeg je zastupao Roger Scruton, jedan od filozofa XX i XXI vijeka koji se bavio ovim pitanjem, kako u Europi tako i u cijelom svijetu. Roger Scruton je nastojao konzervativizam vratiti na trag Edmunda Burkea, samim time će se prvo poglavlje baviti pitanjem Edmunda Burkea i počecima konzervativizma, te razlikama između konzervativaca vigovala i torijevaca. Također će se u radi obraditi teza da Burke zastupa vigovalski pogled na konzervativizam, suprotno torijevskom, prema kojem kralj još uvijek na vrhu monarhije, bez mogućnosti promjene do smrti. Burke se zalagao za jedan vid konzervativnog liberalizma, gdje je rekao da je pozitivno što se u francuskoj revoluciji religija odvojila od države, te smatra da je postojanje parlamenta imperativ, ne vidjevši kralja kao sakralnu figuru, već kao slugu naroda, čija je pozicija podložna smjeni.

U drugom poglavlju nužno će biti uputiti čitatelje u kratku biografiju Rogera Scrutona; odnosno, da nije riječ toliko o biografiji koliko o njegovom načinu filozofije, samom nastanku potrebe za konzervativizmom, potaknute događajima koji su se desili Parizu 1968. godine. Tako ćemo u trećem poglavlju početi sa objašnjenjem modernog konzervativizma kod Scrutona, koji slijedi upravo tradiciju Burkea na području Velike Britanije - on kaže da zapravo zastupa jedan vid empirijskog konzervativizma u suprotnosti metafizičkom -Scruton se zalaže za očuvanje Europske vrijednosti od filozofije, umjetnosti, do arhitekture itd.

Scruton gleda na državu kao na ostavštinu predaka koju smo dobili naslijeđem, te za imperativ postavlja održanje onog što je do sada bilo korisno i efektivno, bez potrebe za promjenama. Četvrto poglavlje se bavi poimanjem nacije i nacionalizma, te njihove pozitivne instrumentalizacije, nasuprot suvremene interpretacije nacionalizma kao argumenta za nadmoć i vrhovnu vlast.

Pojam nacije, odnosno nacionalizma, nastaje u čvršćem obliku za Scrutona, nakon analize događaja koji su lančano svrgavali svoju monarhiju i na prvo mjesto stavljali svoju državu. Prateći te događaje, Scruton je utvrdio da je nakon toga nastala dihotomija ljevice i desnice. Može se reći da su ljevičari pojavu nacionalizma protumačili kao posljedicu nedostatka religije, time i kao zamjenu za istu. S druge strane možemo smatrati da su desničari naciju posmatrali kao prizmu idolopoklonstva, što se opet može manifestovati kao nusprodukt problematičnog tumačenja nacije kao supstituta za religiju.

Baveći se pitanjem nacije i njene društvene percepcije, Scruton propituje multikulturalizam i fundamentalne razlike metafizičkih načela različitih kultura. Samim time otvara se pitanje prirode utopije kakvu onakvom kakvom je zastupa ljevica, kakvom desnica. Scruton, naglašava nemogućnost stvaranja savršenog sistema, vodeći se E. Burkeom i zajedničkom mišlju da je savršeno društvo nemoguće stvoriti na temelju nesavršenog ljudskog djelovanja.

Šesti dio ovog rada baviće se Scrutonovom percepcijom socijalizma, odnosno njegovom „*Istinom o socijalizmu*“ gdje Scruton analizira djelovanje socijalista koji crpe izvore još od marksove filozofije i njihov utjecaj na današnju politiku. Ova filozofija je utjecala na stvaranje “zero-sum” klase, to jest sistema u kom niti jedan učesnik nema dobiti. Te države su u liberalnim društvima poznate kao nova ljevica ili još uvijek pod terminom 'socijal liberalizam'. Scruton ove sisteme vrijednosti vidi kao indikatore da se radi o jednoj nasljednoj „filozofiji“ koja prelazi s generacija još od doba socijalizma u Europskim državama.

U sedmom poglavlju ćemo nastojati predstaviti pokušaje prošlih, ali i suvremenih ideologija da kreiraju savršeno društvo, čija su nastojanja završavala razočarenjem, često i onim samosvjesnim, baš poput Ničeove Hiperboreje. Utopisti dvadesetog vijeka, koji su stvarali velike nade za ostvarivanje savršenih država, kao rezultatu svojih napora svjedočili su samo društvenom neredu, nasilju i zločinima civilizacijskih razmjera, u čijoj su kreaciji i implementaciji i sami učestvovali. Scruton, kao što je gore navedeno, stvaranje savršenog društva smatra nemogućim, baš zbog nesavršenstva bića koja pred sebe stavljaju taj zadatak.

Posljednje poglavlje, osmo, baviće se o environmentalizamom i zaštitom prirodnih resursa, ekološkom etikom i utjecajem nevladinih organizacija na lokalnom nivou, te njihovom

instrumentalizacijom u populističke svrhe političkih aktera. Scruton ih oštro kritikuje i smatra ih nemoralnima, jer svu svoju aktivnost koju sprovode, sprovode na lokalnom nivou u formi akcija poput uređivanja parka, čišćenja ulica i slično, što banalizira principe na kojim se prvotni, idealima vođen aktivizam zasniva. Za Scrutona, konzervativna filozofija ima imperativ da se bavi ovim pitanjima, te je nužno da zadrži ovlast nad svojim teritorijama i štiti harmoniju prirode, ljudi i životinja kroz nacionalizaciju prirodnih resursa. Po Scrutonu, prirodni resursi moraju biti pod kontrolom države, te njima ne smiju da upravljaju pojedinci ili određene skupine.

2. Edmund Burke - počeci konzervativizma

Da bi analizirali konzervativizam u njegovom suvremenom obliku, neophodno je osloniti se na Edmunda Burkea, jednog od osnivača ove političke filozofije. Razvoj liberalizma kroz francusku revoluciju je direktno proporcionalno utjecao i na razvoj konzervativizma, koji je kroz povijest često ostajao nedorečen. Javni diskurs koji se ticao konzervativizma je u intelektualnim krugovima umnogome bio banaliziran i pojednostavljivan. U savremenom diskursu, česta je pojava etiketiranja konzervativnih stavova kao radikalnih, pogotovo od strane predstavnika onih koje Scruton naziva „nova ljevica.“ Postavljanje konzervativističkih pogleda kao ekvivalenta fašizmu i nacionalsocijalizmu uvelike je onemogućilo komuniciranje društveno korisnih i relevantnih ideja. Konzervativna filozofija je povijesno bila instrumentalizirana od strane političke elite, te je o njoj prenošen značajan broj pogrešnih tvrdnji, sve u svrhu političkih podjela i potpirivanja kolektivnih trauma i konflikata na nacionalnoj osnovi. Kao što Scruton navodi, potrebno je „*sići iz svijeta nacionalne politike, u mikrokosmos običnih ljudskih odnosa*“¹, te konzervativistički diskurs iz političkog, vratiti u polje društva i ljudskih vrijednosti. O ovome će više biti rečeno u narednom poglavlju, gdje ćemo pokušati konciznije elaborirati filozofiju modernog konzervativizma. Važno je naglasiti pojam “moderno”, obzirom da je upravo slijed iz filozofije Edmunda Burke-a u savremeno filozofiju, ono što slijedi Roger Scruton - moderni konzervativizam.

Termin “moderno” u kontekstu konzervativizma Edmunda Burke-a na koji se Scruton naslanja ne predstavlja aktualnost ili savremenost, već “moderni” ili pak modernistički pristup konzervativnoj filozofiji prethodnika, definiran osuvremenjivanjem onog datog. Vladimir Filipović daje općenitu definiciju modernosti, „*Tendencija osuvremenjivanja, pravac koji teži za tim da se odredi fenomeni usklađen s duhom vremena, ali i (negativnom značenju te riječi) hirovima mode. Termin je stvoren u katoličkoj teologiji i filozofiji a označavao je pravac koji je kritizirao određene dogme crkvenog učenja i koji je imao najviše pratilaca potkraj 19. i u početku 20 st.*“²

Burke potencira distinkciju između vlasti i individue, te se zalaže za sekularnu državu. Cilj je 'nametnuti' sistem u kom većina ne smije forsirati svoja religijska uvjerenja, te individua mora biti u potpunosti slobodna od strane države. Samo, ona je još uvijek dio kolektiva „mi“

¹ Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020. Str. 47

² Vladimir Filipović, *Filozofski rječnik*, Nacionalni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1984. Str. 215

umjesto „ja“ što je Scruton i objasnio : „Mora postojati prvo lice množine, „mi“, ako mnoštvo pojedinaca želi da ostane zajedno, pri čemu svako mora prihvatati mišljenja i želje onih drugih bez obzira na neslaganja. Religija omogućava takvo prvo lice množine; ja mogu da se izjasnim kao kršćanin ili musliman i to može biti dovoljno da me poveže sistovjernicima, čak i kada se ne slažemo u stvarima koje se tiču svakodnevnog upravljanja. Međutim, takvo prvo lice množine ne sviđa se demokratskim politikama. Ono naročito ne priznaje najdublje neslaganje u okviru države. A to je neslaganje između vjernika koji prihvataju vladajuću doktrinu i nevjernika koji je ne prihvataju.“³

Smatrao je da se u diferenciji zapravo može spoznati jedinka, te da nametanje demokratskog-liberalnog standarda gdje je imperativ jednakost više gubljenje suštinskog značaja jedne individue ili zajednice pod pojmom „solidarnosti“ te se u tome više guši jedan identitet. „Burke je tvrdio da su običaji, tradicija i "predrasude" preduslovi političkog poretka i da sadrže mudrost kakva ne može nastati objedinjavanjem razmišljanja racionalnih pojedinaca i da bi se bez tih preduslova društvo dezintegrisalo u "prašinu i prah individualnosti“⁴

Burke, i ako je bio konzervativac nije bio jedan od torijevaca, aristokrata koji su se zalagali da je kralj nešto od Boga dato i da on ima apsolutnu moć nad svojim narodom, kao neko sakralno biće koje se ne smije percipirati kao negativno. Burke je o francuskoj revoluciji govorio i u pozitivnom kontekstu, te pogotovo o činjenici da su se prvenstveno Francuzi, pa poslije i čitava Europa, oslobodili kraljeva koji su upravljali naučnicima, filozofima, pravnicima, književnicima i umjetnicima. Burke nije zamjerao rezultatima revolucije, već njenim metodama. Zločini ubistava kralja i kraljice, zločini nad francuskim vojnicima, vitezovima, kao i uništavanje klasične arhitekture i umjetnosti - svi ovi aspekti revolucije su ono što je umanjilo važnost njenih pozitivnih nusprodukata.

„Edmund Burke je prepoznao 1790., insistirajući na tome da historija zahtijeva bilo šta, i prisiljavajući neposlušne ljude da marširaju uz svoje melodija, je napraviti veliki korak do puta do tiranije; i, kako je Burke takođe prepoznao, narušavanje ustaljenog društvenog poretka u kojem je vlast blaga, a poslušnost liberalna progurati kroz utopijske nacрте, uvest će niz nepredviđenih i vjerovatno krvavih katastrofa“⁵

³Rodžer Scruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str. 47

⁴ Ibid., Str. 94

⁵ Anthony o'Hear, *Memoris Roger Scruton*, Posted 26 November, British Academy, 2020, Str. 461

Kako se Edmund Burke obraćao Francuzima poslije francuske revolucije: „*Zacijelo ne biste htjeli držati Francuze ljudima od jučer, nacijom niskorođenih, suglanskih bijednika, sve do oslobađajuće godine 1789. Ne biste bili zadovoljni da vas prikažu kao bandu odbjeglih robova koji su odjednom provalili iz uza, pa vam treba oprostiti zlorababu slobode na koju kao loše prilagođeni niste bili navikli, samo kako bi po cijenu časti pružili vašim apologetima ovdje ispriku za one grozote koje ste počinili.*“⁶

Burke vidno grdi revoluciju - ne zbog toga šta je njome postignuto, već na koji način su to postigli. Burke je kroz primjer juriša na Bastilju ukazao na nedostatke nasilne revolucije usmjerene na vlastitu naciju, što dodatno prikazuje njegovo zastupanje vigovala i srednje građanske staleži - zalagao se za monarhiju, ali parlamentarnu, gdje većinski glasovi unutar parlamenta donose odluku o smjeni kralja. Francuska revolucija je svojim nasilnim metodama prekinula kontinuitet uticajnog kraljevstva i društvene kohezije. „*Država koja nema načina za neku promjenu, nema načina ni za svoje održanje*“⁷

Burke se zalagao za mogućnost promjene iz slobode, te za sistem u kom su kraljevi i kraljice, kako ih on naziva, „sluge naroda“, a ne sakralne figure koje se ne propituju. Uloga kraljeva i kraljica je prema Burke-u, ona služenja i brige o narodu, koja, kada nije ispunjena, može rezultirati parlamentarnim svrgnućem, te postavljanjem na njihovo mjesto nekoga ko će uspješno održavati ustrojstvo kraljevstva. „*Bez takvih instrumenata, ona se čak izlaže pogibljivi da izgubi onaj dio ustrojstva koji je najusrdnije željela sačuvati. Ta dva načela održanja i popravljanja bila su snažno na djelu tijekom dva kritička razdoblja restauracije i revolucije, kada se Engleska našla bez kralja.*“⁸

Burke daje primjer engleske revolucije, koja je zamijenila kralja, ali bez nasilja naroda prema sustavu. U knjizi *Razmišljanje o francuskoj revoluciji* Burke propituje kako je moguće da proleter i opće građanstvo imaju tako značajnu ulogu u svrgavanju kralja i kraljice, te da budu dio procesa koji bi trebao biti predvođen dijelom društva koji poznaje svoj narod, njegovu historiju, književnost i kulturno naslijeđe. Engleski primjer postavlja kao onaj pozitivne smjene vlasti „*te stare dijelove zadržali su točno onakvim kakvi su i bili, tako da bi im se obnovljeni dio*

⁶ Edmund burke, *Razmišljanje o francuskoj revoluciji i raspravama nekih društava u Londonu u svezi s tim događajem*, politička kultura, Zagreb, 1993, Str. 35

⁷ Ibid, Str. 23

⁸ Ibid, Str. 23

*mogao prilagoditi. Djelovali su preko starih, organiziranih staleža i kroz oblike njihove stare organizacije, a ne preko organskih molekula jednog raspuštenog naroda.*⁹

Burke čvrsto zagovara parlamentarna vlast, baš zbog mogućnosti naslijeđa i kontinuiteta sistema ondje gdje je država stala; ona ne pripada samo trenutnim građanima, već, naslijeđena od prošlih, treba biti prenesena na buduće generacije. Na ovaj način, Burke pravi metafizičku poveznicu između mrtvih jedne države i onih još nerođenih. Nadovezujući se na Burke-a, Scruton objašnjava kauzalnost francuske revolucije i njene implikacije: *„Francuska je revolucija jedan od mnogih povijesnih događaja koji nam pokazuju kako oslobodilački pokreti, kad uspiju u uništenju države, prvo vode anarhiju, zatim u tiraniju, te očekivano u totalitarni teror.*¹⁰

Ovo je kod Scrutona jedan od prvih prikaza manjkavosti optimizma u društvenom i državotvornom pogledu, a istovremeno korisnost pesimizma tj. opreznog pristupa ideji budućnosti koja još nije u našem racionalnom dohvatu. Ovakav pesimizam podrazumijeva budućnost države o kojoj brinemo i želimo uspostaviti imaginarne vlasti koje će nas obezbjeđivati. Optimizam u ovom kontekstu pak podrazumijeva inicijalni entuzijazam i emotivno ubjeđenje u vlastitu procjenu, za šta Scruton navodi primjer kockara: *„Kockari uopće ne riskiraju; oni započinju igru u potpunosti očekujući da će pobjediti, vođeni svojom iluzijom da uživaju u nestvarnom osjećaju sigurnosti. U njihovim očima, oni ne riskiraju, nego jednostavno napreduju prema preodređenom cilju uz potpunu potporu svih njihovi sposobnosti i Bogom dane sreće*¹¹

Optimizam i pesimizam u ovom kontekstu će detaljnije biti objašnjeni u sljedećim poglavljima koji će se fokusirati na Scrutonov pojam lažne nade, te o ideološkoj težnji ka utopiji u ime koje su počinjeni zločini i vršeno nasilje. Objasniti ćemo i Scrutonov pogled na francusku revoluciju, te demonstracije 1968. u Parizu kojima je prisustvovao. Zbog toga smo dužni da u sljedećem poglavlju ukratko prikažemo biografiju i rad filozofa Rogera Scrutona.

⁹ Ibid, Str. 23

¹⁰ Roger Scruton, *Korist pesimizma i opasnost od lažne nade*, MATE d.o.o Zagreb, 2016 Str, 55

¹¹ Ibid, Str. 23

3. O Rogeru Scrutonu

Ovo poglavlje se primarno odnosi na filozofski pogled Rogera Scrutona na to *kako biti konzervativac*, odnosno intelektualni konzervativac, kako je on sam sebe i nazivao. „*Nije neuobičajeno biti konzervativac. Neuobičajeno je međutim, biti konzervativac intelektualac.*“¹² Scrutonovo ekspliciranje intelektualnog konzervativizma bilo je vrlo značajno za konzervativistički filozofski pokret van političkih struja, te za konzervativizam kao filozofski način života.

Scruton je pripadao porodici niže radničke klase. Njegov otac Jack je bio učitelj i pripadnik laburističke stranke. što je veoma važno spomenuti obzirom da je sam Scruton isprva imao socijalističke poglede na politiku. Scrutonov otac se uporno borio za prava seljaka i radnika kroz sindikate, pa kako i sam Scruton kaže, njegov je otac konstantno propitivao da li je izdao srednju radničku klasu postajanjem učiteljem. Zbog toga je provodio sve svoje slobodno vrijeme u podršci seljanima i održavanju sela, smatrajući da su oni fundament države.

Scruton je, prateći svoga oca u upornoj borbi za čuvanje sela, stekao ljubav prema svojoj zajednici i svijest o značaju njenog očuvanja, te održavanju seoske arhitekture, koja je za Rogera Scrutona bila specifična jer je posjedovala jedan vid transcendencije u odnosu na suvremene arhitekture ili čak socijalističku arhitekturu. „*Prvo Scrutonovo formativno iskustvo bilo je povremeno i dugoročno, odnosno njegov odnos sa ocem, koji je bio težak i borben. Čak je rezultiralo je time da je mladi Scruton napustio kuću prije nego što je otišao u Cambridge. Kao on sam nam kaže, Jack Scruton je bio prepotentan* „¹³

Tvrdio je, u duhu svog oca Jacka „*da modernistička arhitektura koja je sknavila naš grad istovremeno uništava i njegovo društveno tkivo i video sam, prvi put u životu, da uvek treba konzervirati one stvari umesto kojih se predlaže lošija zamena.*“¹⁴

Za Scrutona, apriona doktrina je jedan od fundamenata konzervativizma. Ovdje je nužno navesti utjecaj sela i zajednice na Rogera Scrutona, jer, iako je on na početku vjerovao u neke socijalističke vrijednosti slijedeći svoga oca, naposljetku je ipak uvidio da je nužno određene stvari konzervirati ako ih želimo zadržati, jer kako i sam navodi, zbog čega mijenjati nešto što je već bilo korisno? Sa ovom tezom, Scruton napada današnji suvremeni kapitalizam, o čemu

¹² Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd,2020, Str. 15

¹³ Anthony o'Hear, *Memoris Roger Scruton*, Posted 26 November, British Academy, 2020, Str. 451

¹⁴ Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd,2020, Str. 17

će biti riječ kasnije. On na kapitalizam gleda pozitivno, ali primarno u kontekstu slobode individue da stekne svojim talentom i trudom ono što želi i bez uplitanja države, dok osuđuje kratkotrajne vrijednosti zarad konstantne reprodukcije i konzumerizma.

U ranom životu Scrutona vidjele su se neke težnje kao revolucionarstvu i ideologiji - dok je još bio student; nije poštovao autoritet, smatrao je da institucije postoje nauštrb građana i da su tu da bi se rušile jer one su kočile slobodnog čovjeka s propisima i normama koje bih kočile ljudsku maštu. „*U pogledu kulture bio sam „desničar“, drugim rečima, poštovao sam red i disciplinu, priznavao da postoji potreba za rasuđivanjem i želeo da se očuva i nastavi velika tradicija majstora.*“¹⁵ Kulturni utjecaj na njega su izvršili F.R. Leavis i konzervativac T.S. Elliot na koje će se poslije referirati u formuliranju modernog konzervativizma - on će u svoju konzervativističku filozofsku misao uključiti i kulturu, književnost, muziku, filozofiju i umjetnost kao nešto što je nužno za očuvati kako bi se održali vrijednosni sistemi koji su do datog trenutka kreirali, gradili i donosili korist društvenom tkivu. Ovim Scruton postavlja kulturno naslijeđe jedne države kao ono što je nužno posmatrati apriorno, te ne propitivati vrijednost kulturnog i umjetničkog nasljeđa naspram aktualnih društvenih vrijednosti. Iako pobornik konzervativnih vrijednosti i apriorne doktrine, sam Scruton je kroz svoj intelektualni rad bio obilježavan neprimjerenim i radikalnim, obzirom na filozofsku i političku klimu akademskog okruženja njegovog vremena.

„*Dva rana iskustva imala su značajan utjecaj na Scrutona, a staklo je tada razbijeno, zbog njegovog usvajanja konzervativne političke filozofije i njenog objavljivanja na način koji su mnogi unutar akademije smatrali neprimjerenim. I van akademije bilo je mnogo onih koji su glasno prigovarali Scrutonovim stavovima i izrazu, ali i mnogi drugi kojima je njegovo pisanje bilo uvjerljivo i fascinantno, što ga je jedva dopalo njegovim kritičarima.*“¹⁶

Kao što je prethodno navedeno, Scruton je imao socijalističke poglede na svijet - sve do demonstracija u Parizu, u mjesecu maju 1968. godine „*Shvatio sam šta cenim od evropskih običaja, institucije i kulture. Živeći u to vreme u Parizu, čitao sam napade na „buržoasku“ civilizaciju, a u meni je stasavalo osećanje da je, ako postoji išta makar upola pristojno kao što je način života u najvećem gradu na svetu prva reč za to „buržuj“.*“¹⁷ Ovaj događaj je na Scrutona ostavio značajan utisak, utoliko da je od tada bio siguran da je nužno biti konzervativan ako želimo sačuvati slobodu. Ono što se desilo ‘68. godine u Parizu je za njega bilo prisjećanje na prijašnje revolucije, i to ne samo one u koj je Edmund Burke spominjao, tj. ne samo francuske revolucije, nego i one koje su se desile u Rusiji „*i sve katastrofe koje su proizašli iz toga, iz*

¹⁵ Ibid, Str. 1

¹⁶ Anthony o'Hear, *Memoris Roger Scruton*, Posted 26 November, British Academy, 2020, Str. 451

¹⁷ Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020 Str. 18

*likvidacije kulaka, kroz ukrajinski genocid i nacističko-sovjetski pakt, te konačne strašne rutine gulaga, sigurno se može zapitati što je pošlo krivo da svaku pogrešku mora slijediti još gora.*¹⁸

Ovim Scruton zaključuje da je jedna od ključnih vrijednosti upravo sloboda pojedinca i njeno očitovanje u običajnosti, ispoljavanje mišljenja individue, te njegov individualni talent kojeg može upotrebljavati za svoju korist, odnosno za korist zajednice. „*Pravo individue na njenu posebnost isto je tako sadržano u običajnosnom supstancijalitetu, jer je posebnost spolja pojavni način u kojemu egzistira običajnosno*“¹⁹ Scruton oštro napada revolucionare i njihov optimizam, odnosno njihovo utopijsko vjerovanje da je moguće kreirati „savršenu“ državu i njoj težiti, dok se kroz historiju pokazalo da niti jedna država koja je to pokušavala - nije uspjela. Po Scrutonu, svaka država koja je pokušala utopijsku viziju pretvoriti u stvarnost, uspjela je jedino da iza sebe ostavi kako velike ljudske žrtve, tako i ekološke, ekonomske i obrazovne posljedice.

Pokušaji obrazovanja savršenog sistema odgovarajući milionskim građanima na njihove zahtjeve, te oblikovanje države po novom sociopolitičkom modelu koji teži zadovoljiti sve - to su primjeri Scrutonovog pojma “optimizma” koji dugoročno ne samo da nanosi štetu trenutnom društvu koje pokušava ovakav sistem implementirati, već istovremeno ugrožava povijesne vrijednosti nacije i naroda. Roger Scruton je svojim gledištima i djelima zasigurno jedan od prvih konzervativaca 20-21. vijeka koji je uspio da argumentirati konzervativizam kao filozofiju, a ne stajalište političkih stranaka, što je česta banalizacija kojoj i danas svjedočimo u SAD i nekim državama EU.

Roger Scruton je pokušao da objasni štetnost revolucija, uništavanja obrazovnih institucija koje su izrodile veliko intelektualno naslijeđe koje se temelji još na antičkoj Grčkoj, te kako je nužno voditi računa o okolišu jer je krucijalni dio naše države-nacije, kao i očuvanja lokalnih farmera. Seljaci i lokalni radnici, po Scrutonu, vremenom nestaju, te cjelokupna populacija postaje radnicima države ili jedne individue. Zbog toga je za Scrutona bitno očuvati lokalnu zajednicu kao fundament jedne države. Vratit ćemo se na to da je Scruton bio pod velikim utjecajem svoga oca koji je bio patriota, te se uvijek osjećao više kao Englez, a ne Britanac i to ne zbog osjećaja nepripadnosti kolektivom „Ja“ (što je za Scrutona od velike važnosti), već jer je smatrao da manje zajednice u Engleskoj grade državu, što će biti pomenuto kasnije u radu. Zato Scruton želi da se vratimo onome kolektivnom „Ja“, a ne individualnom „Mi“, oslanjajući se na Aristotela, prema kome je čovjek komunikativno biće koje se pronalazi unutar zajednice i jedino tako otkriva svoju vrlinu. Ovo je također filozofija komunitarista, na čelu sa škotskim filozofom Alasdair-om MacIntyre, što će biti objašnjeno kasnije u radu.. U sljedećem poglavlju ćemo elaborirati sa Scrutonovo objašnjenje modernog konzervativizma

¹⁸ Ibid, Str. 111

¹⁹ Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Osnovne crte filozofije prava*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989, Str. 284

4. Kako biti konzervativan

Na početku knjige "Kako biti konzervativan", Roger Scruton naglašava o kom konzervativizmu će dalje govoriti, te objašnjava distinkciju između dvije vrste konzervativizma: metafizičkog i empirijskog. „*Metafizički konzervativizam počiva na vjerovanju u svete stvari i na želji da se one odbrane od skrnavljenja. Za ovaj svjetonazor postoje primjeri kroz čitavu historiju, te će kao takav uvijek imati snažan uticaj na ono što se tiče ljudi.*“²⁰ S druge strane, Scruton odlučuje da se bavi ovim drugim, po njemu specifičnijim i suvremenijim konzervativizmom, koji kao pojava predstavlja reakciju na ogromne promjene koje su pokrenule reformaciju i prosvjetiteljstvo.

Već u prethodnim prethodnim poglavljima je prikazano preusmjeravanje Scrutonovog intelektualnog puta sa socijalizma ka konzervativizmu, te nam je nadalje u cilju da damo obrazloženje njegovog pogleda na konzervativizam kom je posvetio većinu svoje filozofske karijere. Nužno je ponovno se nadovezati na inspiraciju i motive konzervativizma koje Scruton crpi od Edmunda Burkea, videći u njemu kritiku na revolucionare koji vjeruju da mogu promijeniti trenutno stanje samo rušenjem trenutne vlasti i imaginarnom konceptualizacijom „boljeg sutra“ i težnjom da kreiraju „savršenu“ državu. Ovo je greška utopista i optimista, jer, parafrazirajući Edmunda Burke-a, bića nisu savršena, tako da je neočekivano da će vlast takvih bića stvoriti savršeno uređenje ili nešto poput Sokratesove "države pravednika" o kojoj piše Platon.

Roger Scruton je prateći stope Edmunda Burke-a naglasio važnost parlamentarne vlasti, kako bi se državnik mogao zamijeniti glasovanjem, ali ne nasilnim svrgnjavanjem i revolucijama. Revolucija u ovom kontekstu ima negativnu konotaciju eliminacije trenutnog stanja, sa svim njegovim vrlinama manama, te uspostavljanja nečeg novog. Ona ovim fundamentalno uništava sve ono prethodno što je dosad imalo pozitivnu društvenu ulogu i vrijednost, te greškom optimizma još jednom pokušava uspostaviti novo „savršeno“.

Društvo kao zajedničko naslijeđe i uređenje, našim sopstvenim djelovanjem funkcioniše kao neprekidni lanac davanja i primanja, te poziva „*da prepoznamo da dobre stvari koje*

²⁰ Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str. 12

smo naslijedili nismo dobili da bismo ih pokvarili. Postoji linija obaveza koja nas povezuje s onima koji su nam dali to što imamo, a naša briga za budućnost je produžetak te linije. ²¹

Konzervativci uzimaju primjer naslijeđa kao imperativ onima kojima treba da se predaju. Konkretnije prikazano, trenutačni narod je onaj koji je naslijedio korist i vrijednosti predaka, te ima imperativ održavanja ove korisnosti radi kreacije daljnjeg naslijeđa. Upravo zato izborom i parlamentarnom vlašću, može se zamijeniti državnik i na njegovo mjesto dovesti novi - koji će donijeti promjene, ali neće porušiti do sada uspostavljeno, već slijediti prijašnji kontinuitet institucija. Novi državnici uspostavljaju promjene, ali sa istim vrijednostima, a ne potpunim urušavanjem, onako kako prema Scrutonu zahtijevaju današnji neoliberali.

„Za liberala, odanost društvu je sredstvo: 'držite se ovoga aranžmana i u cjelini ćete biti prepušteni sami sebi'. Ali konzervativac to ne može vidjeti kao sredstvo za postizanje cilja, jer ne postoji opis dotičnog kraja koji se ne odnosi na vrijednosti - a time i običajima, institucijama i odanosti - onih koji će ih nastaviti. ²²

Za Scrutona, greška koju revolucionari ili utopisti prave, jeste uređenje države odozgo prema dole, baš kao što je Burke zagovarao, jer države 'odozgo' rezultiraju neodgovornim pojedincima. Kada dođe do destabilizacije države, građani prestaju da rade bilo šta za sebe, te se stvara klasa „*nultog zbroja*“ ili „*zero sum*“, koja je ovisna o državi, te nužno zahtijeva pomoć države. Scruton navodi kako je ova klasa kauzalnost socijalizma preoblikovana u *novu-ljevicu* u formi neoliberala o kojima će kasnije biti rečeno više. Za održavanje stabilne države neophodno je napraviti državu odozdo prema gore, na onim tradicijama koje su bile neophodne za prethodno oblikovanje. „*Ako uništite tradicije, uklonit ćete generaciju koju jedna generacija nudi drugoj*“ ²³ Otudivanje od „Ja“ i prelaženje u „Mi“ Scruton je vidio kao posljedicu francuske revolucije i kontraktualistima Hobbesa, Lockea, Rousseaua i njihovih nasljednika kao John Rawls, te u tome vidi postavljanje zasebnog djelovanja i otudivanja od pripadništva zajednici. Naprimjer, Hobbsovo razumijevanje individualizma predstavlja kao analogiju anarhiji odnosno animalizmu, gdje bi pojedinac bio u potpunosti slobodan od države, gdje bi sigurnosne vlasti djelovale samo u nekim nužnim slučajevima, a pojedinac bi mogao da donosi presudne odluke kad je u pitanju, naprimjer, ubistvo. „*Mogućnost sukoba privatnih interesa, strah od anarhije koja može iz toga proizići, sile čovjeka na korake koji će osigurati njegovo održanje. Naime suprotstavljanje pojedinačnih interesa učinilo je*

²¹ Ibid, Str. 34

²² Roger Scruton, *Meaning of Conservatism*, Third Edition, British Library, 2016, Str. 20

²³ Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str.35

*potrebnim ustanovljavanje društva i ako se interesi ne uspiju uskladiti, društvo dakako nije moguće.*²⁴

Suvremene primjere ove filozofije i njenih ključnih aspekata vidljivo je u primjeru SAD, gdje je sve više dozvoljena upotreba oružja i počinjenje ubistva unutar privatnog vlasništva. Ovakvo mišljenje i njegovo zastupanje već sprovode libertarijanci u SAD-u i EU, te solidno djeluju u Južnoj Americi i dijelovima Afrike. Šta bi bila kauzalnost ovoga kojoj se Scruton suprotstavlja? *"To jeste da bih poslije svako imao pravo na osvetu koja bi išla u nedogled i ne bi bila sigurna država nego čisto animalistička bez uređenja, a mi ljudi posjedujemo um i zato smo sposobni da racionalno određujemo i uređujemo državu što nas odvaja od životinja. Druga stvar kontraktualizma je prinuđeno prihvatanje nečega kroz potpisivanje ugovora, npr „ društveni ugovor traži odnos pripadništvu"*²⁵

Očito je da su osnivači društvenog ugovora već unaprijed uspostavljali to „mi“ kao „odabrano“, to jest skupinu kojoj treba da pripada postavljanje cijelog društva unutar jednog ugovora, kao predugovorno „mi.“ *„Jer ko je taj koga treba uneti u ugovor? I zašto? A šta da radimo s onim ko odluči da istupi iz ugovora? Očigledno odgovor je da su osnivači novog društvenog poretka već zajedno: oni su sebe već zamislili kao zajednicu, kroz drugi proces društvene interakcije koji omogućava ljudima da utvrde ko bi trebalo da uzme učešće u njihovoj budućnosti, a ko ne.*²⁶

Za Scrutona, društveni ugovor jedino ima smisla ako se u njega uključe buduće generacije. Zbog čega? Za konzervativce, pripadamo nužno zajednici u kojoj smo odgojeni, ona je dio našeg morala kroz historiju, kulturu, ćudoređe i iz nje se ne možemo izvući tako lahko i reći da odjednom tu ne pripadamo ili ne želimo više da pripadamo - ona nas je oblikovala i po tome smo prepoznatljivi. Zato za njega društveni ugovor vodi ka gubitku transcendencije i trenutku gdje novopridošli mogu na osnovu ugovora poslije birati nešto sasvim novo, što nema kontinuitet sa uspostavljenom tradicijom, što se suprotstavlja konzervativnom stavu „zašto mijenjati nešto što je već bilo korisno“.

Za Scrutona je ljubav obećanje, više no samo ugovor o obećanju za sprovođenje nečega, te sa sobom nosi dužnost prema drugome u formi lojalnosti. Ovakva ljubav se ne oslanja na ugovor koji se može olahko izmijeniti i koji predstavlja opasnu prijetnju poslije njegovog

²⁴ Posavec, Zvonko, *Koncepcija društvenog ugovora J. J. Rousseaua*, Politička misao, 1990. (Br. 4, <https://hrcak.srce.hr/113350>), Str. 48

²⁵ Ibid, Str. 37

²⁶ Ibid, Str. 37

raskida. „Ljubav znači uopće svijest moga jedinstva sa nekim drugim tako da nisam izoliran za sebe nego svoju samosvijest dobivam samo kao ukidanje moga bitka za sebe, i kroz Mene - znanje kao jedinstvo mene sa drugim i drugog sa mnom.“²⁷ Ljubav se ne uspostavlja na temelju razumijevanja druge osobe ili Fihteovskog negiranja drugog „Ne-Ja“ „Drugi moment je da ja sebe dobijam u drugoj osobi, da u njoj važim, šta ona opet postiže u meni. Ljubav je stoga najčudovišnja protivurječnost“²⁸ Ovdje se misli na uspostavljanje ugovora sa još neupoznatim osobama, što pripada socijalnoj konstrukciji više nego filozofiji, gdje se ljudi vežu primarno radi ideje progressa i progresivnosti, odnosno u svrhu cilja kreiranog prema trenutnom stanju. Kada je u pitanju ovakav ugovor, njegova su pravila i vrijednosti uspostavljeni na kratkotrajnom i bez vrijednosnog fundamenta. Ugovor u cilju funkcionalnog sistema koji omogućava individualni progres bez zajedničkog fundamenta još je jedna od utopističkih grešaka brzoplete “izgradnje” budućnosti društva.

Progressivnost nas vodi do isključivanja individue iz kolektivnog „Ja“ koje se gradi povijesnom hronologijom jednog društva i nadogradnjom na vrijednosti i tradicije koje su mu do sada služile. Društveni ugovori u kojima se rađamo, koji nisu egzaktno već društvena obaveza pripadništva, čije obaveze i privilegije transcendiraju sve ono što bi moglo biti sadržano u poništivom sporazumu, grade društvo u kom su pojedinačni identiteti individua formirani u odnosu na kolektivno “Ja”.

Tradicionalnog društva, po Scrutonu, nema bez osjećaja pripadništva. Članstvo i pripadanje nam omogućuju da prepoznamo nešto strano, nešto što ne poštuje zakone kojima se mi povinujemo i koje slijedimo i te nas unaprijed štiti prijetnje koje se potencijalno očituje u suprotnosti. Zato, ako je prioritet osjećaj pripadništva, društveni ugovor prestaje biti relevantan, obzirom da njegovi postulati postaju nestabilni, beznačajni i vremenom se gube. Ako je čovjek aristotelijansko društveno biće, biće zajednice, za šta se Roger Scruton zalaže, tvorba društva u formi društvenog ugovora pojedinaca u svrhu koristi i sigurnosti nije održiva, obzirom da je takvo društvo organizovano u skladu s individualnim osjećajem opstanka i fundamentalno bez zajedničkih vrijednosti. Zajedničke vrijednosti i pripadništvo vremenom formiraju tradiciju i hronologiju ćudoređa, što svakoj novoj generaciji usađuje transcendentni cilj i razlog za nastavak društvenog poretka.

„Snaga tradicije je dvostruka. Prvo, ona pretvara istoriju u razum, a time i prošlost u sadašnji cilj (kao što se čitava istorija nacije odigrava u ceremoniji krunisanja). Drugo,

²⁷ Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Osnovne crte filozofije prava*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989, Str. 284

²⁸ Ibid, Str. 288

*tradicija proizlazi iz svake organizacije u društvu i nije puka zamka vršenja moći. Tradicije nastaju i izazivaju poštovanje gdje god pojedinci nastoje da se povežu sa nečim transcendentnim. Oni nastaju u klubovima i društvima, u lokalnom životu, u vjeri i porodičnim običajima, u obrazovanju i u svakoj instituciji gdje se ljudi dovode u kontakt sa svojom vrstom. Kasnije, u razmatranju pitanja politike, moramo pokazati kako država može spojiti autoritet, odanost i tradiciju, kako bi građanina definirala kao subjekta.*²⁹

Sa sljedećom rečenicom mogu se nadovezati na prethodno, te nastaviti s razradom ovog djela, gdje Scruton daje značaj pripadništvu pojašnjavajući kako bez osjećaja pripadništva, mrtvi ostaju bez privilegije, a nerođeni, čiji su mrtvi metafizički čuvari, također ostaju bez svoga nasljeđa. Tako da ugovor koji ne može da obezbijedi privilegiju precima i obezbijedi sigurnost budućim generacijama, bazira se samo na ekonomskoj trenutačnosti ili analogno tome, samo na trenutačnim, individualiziranim resursima sadašnje generacije. „U građanskom društvu svako je sebi svrha, sve drugo mu je ništa.”³⁰

Scruton smatra da mogu postojati udruženja kolektivizma, ali samo ako su dobrovoljna, ali nikako unaprijed određena, te ponuđena pojedincu od strane nekog kolektiva. Ljudi, osjećajući odgovornost jedni prema drugima, dobivaju drugačiju percepciju važnosti obaveza prema porodici, mjestu, zajednici i obrazovanju. Ova je odgovornost ono bez čega čovjek ne bi mogao da se razvije da bude političko biće ili kako ga je Aristotel nazivao, *zoon politikon*, politička životinja. „Konzervativci su prepoznatljivi kao političke životinje dijelom po poštovanju ustava (za državu kao 'danu'), i po oklevanju da izvrše bilo kakvo potpuno razdvajanje - bilo u teoriji ili u praksi - između države i civilnog društva.”³¹ Tako da obaveze pojedinca i naroda ne moraju i ne bi trebale da proističu iz čistog kontraktualizma.

Iz prethodnih rečenica se može vidjeti da se ovo implicira nešto više od običajnosti, već neku vrstu sakralizacije odgovornosti prema bližnjima, mjestu, zajednici i obrazovanju. Za Rimljane pored njihovog prava već poznatog kao „*Rimsko pravo*“ ove obaveze su bile dio *pobožnosti, Pietas*, „što znači da one potiču od prirodne zahvalnosti prema onome što je dato”³² implicitno usmjereno metafizički.

Nadalje ljudska bića uvijek osjećaju da pripadaju nekom mjestu, te često kada napustimo naše domove i odemo na duži period na neko drugo mjesto, osjećamo nostalgiju.

²⁹ Roger Scruton, *Meaning of Conservatism*, Third Edition, British Library, 2016, Str. 31

³⁰ Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Osnovne crte filozofije prava*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989, Str. 318

³¹ Ibid, Str. 40

³² Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str. 38

Emocionalno se vežemo za jedno mjesto (misleći na grad, državu), zajednicu i ljude (porodicu, prijatelje i poznanike) s kojima dijelimo etičke principe i moralne vrijednosti, te smo čak spremni položiti živote jedni za druge i tu zajednicu. Po Scrutonu, ljudska bića po prirodi imaju ljubav prema domovini, što on naziva *Oikos* i *Oikophilia*. *Oikos* uvijek se podrazumijeva „Mi“ u kontekstu pripadništva svih „jednom domu“ tako da je ideja prvog lica množine i realna i imaginarna, te se u njoj sve odigrava. „*Vrline poput štedljivosti i samožrtvovanja, navike da se drugima ukazuje i da se od drugih dobija poštovanje, smisao za odgovornost-svi oni vidovi ljudskog stanja koji nas oblikuju kao domaćine i čuvare našeg zajedničkog nasleđa-bude se u nama kako stasavamo kao osobe i stvaraju ostrva vrednosti u moru cena.*“³³

Ljudi održavaju zajednicu putem prvog lica množine „mi“ koje se odnosi na mjesto, zajednicu i način života koji su zajednički. Ovo „mi“, duboko vezano za prostor i njegovu tradiciju, ne očituje se u ideologijama i pokretima političke filozofije koji se asociraju sa prostorno nedefinisanom i neodređenom vizijom zajedništva, neutemeljenom na stvarnom i konkretnom životu jednog naroda. „Mi“ je za Scrutona primarno mjesto odakle kreću sve zajednice i sve politike. „*Konzervativizam je filozofija privrženosti. Mi smo privrženi stvarima koje volimo i želimo da ih zaštitimo od propadanja, mada znamo da ne mogu trajati večno. U međuvremenu moramo proučavati načine kako da ih zadržimo uprkos svim promenama kroz koje nužno moraju proći, tako da svoj život proživimo u duhu dobre volje i zahvalnosti.*“³⁴

³³ Ibid, Str. 39

³⁴ Ibid, Str. 44

5. Nacija i nacionalizam

Scrutonovo objašnjenje nacionalizma započinje neočekivanim marksističkim nazivanjem nacionalizma „*zamjenom za religiju*“, ali to ni u kom kontekstu ne poistovjećuje njegovu filozofiju sa onom Karla Marxa, obzirom da je sam bio jedan od upornih boraca protiv utjecaja socijalizma i marksizma u Češkoj, Slovačkoj i Poljskoj.

Kada se vratimo na poimanje i nastanak nacionalizma, primjećujemo kako je, kako je već navedeno, francuska revolucija bila formativan i značajan period za razvoj ideologija nacionalizma u Europi. Europljani su revolucijom, koja se proširila na čitavom teritoriju, dobili jednu sasvim novu percepciju države i naroda, te se okrenuli protiv monarha, želeći ih svrgnuti onako kako su to uradili u Francuskoj - upravo se okupljajući oko fiktivnih ideja rase, nacije i srodstva, suprostavljajući jedan jezik drugome, traženjem superiornosti nad drugima i drugim nacijama i rasama. Ovaj period je doveo do značajnih promjena u percepciji nacije i naroda, te razvoja nacionalne ideje.

Kako Scruton vidi nacionalizam kad je upitanju idealiziranje: „*Moj kratak odgovor glasi: nacionalizam je, kao ideologija, opasan isto onako kako su opasne ideologije. On zauzima prostor koji je napustila religija, čime pokreće istinskog vernika i da obožava nacionalnu ideju i da traži u njoj ono što ona ne može pružiti-konačnu svrhu života, način iskupljenja i utehu za sve životne nedaće.*“³⁵

Opasnost od nacionalizma kao ideologije leži u tome da oni ne prihvataju susjedstvo kao nekog koga trebaju poštovati zbog različitosti, nego upravo suprotno. Oni pokušavaju tu nametnuti svoj identitet ili istrijebiti drugog samo zbog njihove različitosti. Može se kao primjer uzeti imperijalizam Engleske, koja je kroz svoje pohodne kontinentima nametnula svoju kulturu, jezik, i zapadno-evropske vrijednosti. Nećemo načinjati temu robovlasništva jer to iziskuje produblјivanje i duže objašnjenje, ali nam je nužno dotaći se imperijalizma jer je se Edmund Burke strogo protivio imperijalizmu i zahtijevao da Englezi ostanu na svojem području i drže ga se.

Zato i ako nije podržavao francusku revoluciju, podržao je američku revoluciju zbog kolonijalističkog ugnjetavanja građana tadašnje kolonije Engleske poslije (misleći na SAD).

³⁵ Ibid, Str. 46

Ovdje je potrebno naglasiti važnost slobode za konzervativce. Scruton nastavlja sa objašnjenjem o slobodi pojedinca unutar mase i njegovo pravo na drugačije izjašnjavanje, sve do te mjere dok ne ide nauštrb svoje zajednice. Za Scrutona, poimanje nacije bi trebalo biti ono istorijskog "slobodnog" zajedništva. *„Za obične ljude, koji žive u slobodnom zajedništvu sa svojim susedima, „nacija“ jednostavno označava istorijski identitet i produženu lojalnost koja ih ujedinjava u jedan politički korpus. To je prvo lice naselja.“*³⁶

Nadalje Scruton želi istaći jedan pozitivan događaj iz francuske revolucije, a to jest odvajanje crkve/religije od države i od prava. Iako je društvo zadržalo sakralnost, ona se ne odnosi eksplicitno na religiju. Današnji Europljani koji osjećaju pripadnost jednom teritorijalnom identitetu, uživaju elementarne slobode koje danas predstavljaju temelj političkog poretka.

Scruton postavlja naše sekularno pravo kao najveće dostignuće i blagodat, jer je to upravo suprotnost onoga što su osuđivali prije Tocquevill i John Stuart Mill, a to je tiranija većine. Mišljenje većine može biti pogrešno, što se često i pokazivalo kroz historiju, te sama većina može biti opasna po društvo. Zato, ko je važniji od većine? To je individua - jer jedinka koja ne sluša vrhovne poglavare, državnike može imati bolju percepciju u odnosu na onu masu koja puko slijedi svoje vrhovne državnike. Zato je imperativ zaštititi individu i dati joj pravo na slobodu, političku i kapitalnu, te je sekularno pravo najbolji put za razvitak zdravog društva.

Za proces donošenja odluka, Scruton naglašava važnost opozicije i zaštitu glasa opozicije dok god je primarni cilj dolazak do konsenzusa i zajedničkog dobra. Samo postojanje opozicije omogućuje struktura zajedništva unutar koje se mišljenja mogu sukobljavati. Nadalje, Scruton pokušava da da objašnjenje svog stava kroz metaforu porodice; kako je opozicija zaštićena? Šta je to što ljudima omogućava da se slože ili ne? Poznato je da se ljudi često okupljaju unutar porodica kako bi zajednički, nekim dogovorom, došli do određenog konsenzusa glede neke hipotetske situacije.

Hipotetski gledano, uvijek postoji mnogo mišljenja, sukobljenih planova, pa čak i frakcija. *„Ipak, u srećnim porodicama svako će pristati da poštuje konačnu odluku, čak i ako se ne slaže s njom, jer to predstavlja ulaganje u zajednički interes da se ostane zajedno. Svima njima nešto je važnije od sopstvenog mišljenja, a to je porodica – oni su se okupili da*

³⁶ Ibid, Str. 46

razgovaraju o blagostanju i budućnosti porodice.“³⁷ Šta se ovdje htjelo reći? Da je porodica dio njihovog identiteta i to je ono što se ne mijenja što sam prije naveo a srdono je komunitarizmu da mi uvijek posjedujemo jedan (od) identitet pa tako i ako dođe do sukoba nekoliko mišljanja oni su uvijek unutar toga „porodica“.

*„Zajednički identitet je ono što omogućava opoziciju, a time eventualno i racionalnu raspravu: ono što je osnova svakog načina života u kome normu predstavlja kompromis , a ne diktatura“*³⁸

Nužno je postojanje društvenog prvog lica množine „Ja“ kako bi mnoštvo pojedinaca ostalo zajedno, te prihvatilo ideje drugih i dolazilo do konsenzusa - bez obzira na partikularne razlike, uvijek postoji temelj zajedničke svrhe. Na primjer, ako se uzme religija kao hipotetički primjer, to jest nešto metafizičko, ako se jedna osoba izjasni jedne religijske pripadnosti a druga, druge opet može biti slaganja bez obzira o svakodnevnom upravljanju. Tu je razlika između politike i demokratija koja ne shvaća daj najdublji oblik kompromisa nego poznaje samo dvije krajnosti to jest jednog vjernika prema državi i drugog nevjernika odnosno ne lojalnog državi. Zato je za razliku od religije (ovdje Scruton uzima hipotetički religiju kao nešto dublje sakralno) njima je potrebno nacionalno, kolektivno „Ja“.

Zato nacionalna država predstavlja jedan vid nuspojave ljudskog susjedovanja iz koje su sačinjeni brojni sporazumi između ljudi koji govore istim jezikom i žive jedni pored drugih. Kako je prethodno spomenuto, od francuske revolucije slijedi nastanak nacionalnih država. Nacionalna država uspostavljena je poslije velikih međusobnih sukoba i iziskuje kompromis koji bi se trebao oblikovati lahko između ljudi koji žive jedni pored drugih kako bi jedni drugima dali prostor i slobodu, kao i za cilj imali postaviti zajedničko.

Nadalje, Scruton smatra, na tragu Kymlicka, da se doseljenici trebaju identifikovati sa zemljom, državom u kojoj žive i biti odani njenim zakonima, a ne tražiti autonomiju unutar države u kojoj su se naselili. Jer osoba koja se identifikuje s državom i sa njenim pravima, te poštuje kulturu i gaji dio te tradicije kao vrhovne, pokazuje lojalnost i spremnost za postanak dijelom tkiva zemlje i njenih budućih naraštaja.

³⁷ Ibid, Str. 47

³⁸ Ibid, Str. 47

Težnja ka odanosti zajednici očituje se i u Scrutonovom pogledu na komšije, ljude koji su jednaki, te od kojih se može očekivati da u trenucima krize budu spremni žrtvovati se za zajednicu i pružiti oslonac drugima - sve zbog pripadništva zajedničkom domu, porodici.

„Istorija sveta to dokazuje: gde god ljudi identifikuju sebe tako da ne osećaju zajedništvo sa svojim susedima, država se raspada pod prvim udarom vetra, kao što se dogodilo u bivšoj Jugoslaviji, Siriji, Somaliji ili kao što se događa danas u Nigeriji.“³⁹

Dodatna beneficija nacionalne države jeste njena pravna obveza, to jest pravo koje proizlazi iz nacionalnog suvereniteta. Odvajanjem religije od države društvo je dostiglo tačku mogućnosti postavljanja državnog ustava kao izraza zajedničkog identiteta koji kohezivan, ali istovremeno prilagodljiv stanju suvremeniteta. *„Konzervativci vide ustav kao naslijeđeno načelo života države, a državu zauzvrat ne samo kao čuvara već i kao izraz društvenog entiteta.“⁴⁰*

Po Burke-u i Scrutonu, suštinska stvar u stvaranju nacija jeste nužnost njihove kreacije odozdo, kroz slobodno udruživanje građana koje dovodi do lojalnosti. Lojalnost građanu na zajedničkom obilježava i održava zajednička historija, teritorija, tradicija jedne zajednice, a ne za religija, dinastija ili politička stranku. Nacije imaju mogućnost da se integrišu u složenije cjeline, za šta Scruton kao primjer navodi Vels, Škotsku i Englesku. Nacije također mogu da imaju jake ili slabe granice, ali jedno je uvijek sigurno - pripadnici tih nacija osjećaju se kao u jednom „velikom“ domu gdje trebaju da uživaju u sva prava, te vrh države kao takve ima imperativ da se o pripadnicima zajednice brine.

Težnja nacije konzervativnih vrijednosti po Scrutonu jeste zajedništvo čiji temelj nije religija, pleme ili srodnička veza. Odgovor nalazimo u stvarima koje dijelimo sa ostalim građanima, a posebno u onim stvarima koje služe održavanju vladavine prave i konsenzualnih oblika politike, a kao njihov temelj, za jednu naciju je to teritorija. Konzervativni je stav da ljudi naseljavaju zajedničku teritoriju, koja je definisana pravom, te da je ta teritorija naslijeđena od predaka, zajedno sa odgovornošću da je prenesemo budućim naraštajima. Baš zbog ovakvog pozicioniranja u odnosu na protok vremena, moderni konzervativizam naglašava važnost predaka i umrlih, obzirom na ono što su današnjim generacijama ostavili,

³⁹ Ibid, Str. 48

⁴⁰ Roger Scruton, *Meaning of Conservatism*, Third Edition, British Library, 2016, Str. 40

te kao imperativ postavlja održanje teritorija i prenošenja istog na one koji tek trebaju biti rođeni. Prema Scrutonu, sadašnje generacije su metafizički mediji između mrtvih i još nerođenih. Percepcija države kao nečeg organskog čija se dugovječnost očituje u generacijama naroda koji ne dopuštaju dezintegraciju tradicionalnih vrijednosti krucijalna je za posmatranje nacije ne kao ideologije, već duboke vrijednosne hronologije jednog teritorija.

„Za konzervativca država nije mašina, već organizam - više, osoba. Njegovi zakoni su zakoni života i smrti, bolesti i regeneracije. Sadrži razum, volju i prijateljstvo.“⁴¹

Važnu ulogu igraju historija i običaji sa kojim je teritorija naseljena. Zato postoje obredi i običaji posredstvom koga je teritorija naseljena. Postoje obredi i običaji koji su se pojavili, ali to je ono što je povezalo ljude u zajedničkom osjećanju da oni pripadaju istom domu. Može se na prvu smatrati da je to dio religije, ali nipošto nije krucijalno obzirom da se običaji i vrijednosti zadržavaju i opstaju uprkos religijskim doktrinama koje se pojavljuju na teritoriju, te sekularizaciji. Religija je kroz historiju često inspirisala nacionalnu mitologizaciju obilježavala i utjecala na tradiciju i običaje, ali kada je u pitanju moderni konzervativizam, nipošto ne smije da ih definira.

Mit je bitan za jednu naciju, kao što je to rekao MacIntyre, te je književnost prenosila i čuvala naslijeđe i spise o običajima, a za Platona su tu bili prvi počeci filozofije. Tako je i ovdje za Scrutona; mit je bitan i čak i ako se u njega ne vjeruje. Bitan je jer daje značaj jednoj teritoriji, čega je primjer Jovanku Orleanu (*Jeanne D'Arc*) kod Francuza, priče o Bastilji ili francuskoj revoluciji, kao i William Wallace kod Škota. *„Priče su proizvod zajedničke lojalnosti, a ne nešto što je stvar; lojalnost ne postoji zato što se u priče vjeruje, nego se u priče vjeruje zato što su one potrebne lojalnosti. A priče se menjaju kako bi se prilagodile promenljivom prvom licu množine ljudi. One su, kako je to rekao Platon, plemenite laži: književne neistine koji izražavaju emotivne istine. Racionalni čovek gledaće kroz njih, ali ih ipak neće uvažavati, je on uvažava religijska uvjerenja koja ne deli i heroje drugih naroda.“⁴²* Zato se nacionalni mitovi mogu podijeliti na neke tri vrste: priče o slavi, priče o žrtvovanju i priče o oslobođenju.

⁴¹ Ibid, Str. 41-42

⁴² Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str. 51

6. O multikulturalizmu

Kao što nam je već poznato, konzervativizam kao politička filozofija nastao je sa prosvjetiteljstvom. On ne bi bio moguć bez prevazilaženja religijske, odnosno monarhističke države i razdvajanja religije od prava, usponom sekularne države i usponom individualnog liberalizma. Konzervativci vigoovci većinom su priznavali korist ove nove opcije građanstva, koja je dala moć građanstvu kao i njihovoj državi i djelimičnom predstavniku. Oni su prepoznali veliki preokret u poslovima unutar državne uprave koje je ta koncepcija implicirala. Zato su od tada smatrali da odgovornost/upravljanje ide odozgo prema dole, a ne suprotno. Vladari su dužni dati odgovore onima kojim vladaju, jer njima su odgovorni, njihovi su predstavnici, upravljači, a odgovornost se na višim nivoima ne nameće, nego se posmatra hipotetički.

Usporedno ovome određeni konzervativci su se pobunili na uzbunu protiv prosvjetiteljstva. *„Za Herdera (Herder) Mestra (Maister), Berka (Burke), i druge prosvjetiteljstvo nije značilo potpuni raskid s prošlošću. Ono je imalo smisla na podlozi dugotrajnog kulturnog nasleđa. Liberalni individualizam je ponudio novu i na mnogo načina inspirativnu viziju stanja čoveka, ali je ona zavisila od tradicije i institucija koje su povezale ljude onako kako to nije mogao da postigne nikakav potpuno individualistički pogled na svet.“*⁴³

Prosvjetiteljstvo je imalo za cilj postaviti univerzalni moral, u slučaju čega se može povezati sa Immanuelom Kantom i njegovim kategoričkim imperativom, gdje se nastojala postaviti jedna univerzalna vrijednost za sviju *„...kategorički imperativ, onda to mora da bude takav princip koji od predstave onoga što je nužnim načinom za svakoga svrha, jer predstavlja svrhu po sebi, čini objektivni princip volje, dakle može da služi kao opšti praktični zakon.“*⁴⁴

Kant je uspostavio maksimu: *„Mora da se može hteti da svaka maksima naših radnji postane jedan opšti zakon; to je kanon moralnog ocenjivanja naših maksima uopšte.“*⁴⁵

Bilo je bitno spomenuti Kanta, jer su mnogobrojni suvremeni pokušaji kreacije sistema utemeljenih na univerzalnim moralnim pravilima nusprodukt naslijeđa Immanuela Kanta. Za Scrutona i konzervativce ovo je jedan vid utopije i prevelikog optimizma; nešto što nije nikad

⁴³ Ibid, Str. 93

⁴⁴ Immanuel Kant, *Zasnivanje metafizike morala*, DERETA Beograd, 2016, Str. 73

⁴⁵ Ibid, Str. 65

moglo u potpunosti zavladata, te se smatra neuspješnim pokušajem, baš kao i mnoge ideologije koje su vladale europskim državama. Prosvjetiteljstvo je nastojalo da prilagodi univerzalnu vrijednost unutar ljudske prirode, kojom bi upravljali univerzalni ljudski zakoni (na tragu Kanta), iz koje bi država nastala kroz ovaj vid univerzalne ljudske vrijednosti. Kauzalnost ovoga jest da bi slobodni izbor pojedinca tada trebao da oblikuje proces zaštite institucija koje slobodan izbor čine mogućim. *„Sve je to bilo divno i logično i inspirativno, ali nije imalo smisla bez kulturnog nasleđa nacionalne države i oblika društvenog života koji su pustili korena u njoj.“*⁴⁶

Posljedica francuske revolucije se odrazila na stvaranje nacija i to postavljanje nacija na „vrh“ apstraktne metafizičke hijerarhije, na poziciju koju je prvobitno zauzimalo božanstvo, Bog ili svemoćni autoritet. Nacije su u to vrijeme svoje idejne tvorbe bile fokusirane na vlastito uzdizanje, svoju poziciju u odnosu na druge i “prestizanje” susjednih država, nasuprot očuvanju tradicionalni vrijednosti, sukladno stavu Edmunda Burkea kao prvog konzervativca koji je tvrdio *„da su običaji, tradicija i „predrasude“ preduslovi političkog poretka i da sadrže mudrost kakva ne može nastati objedinjavanjem razmišljanja racionalnih pojedinaca i da bi se bez tih preduslova društvo dezintegrisalo u „prašinu i prah individualnosti.“*⁴⁷

Nacije koje su izgrađene na liberalnim temeljima na potpunoj individualnosti bez utjecaja sakralizma, kao što je to kod britanskih konzervativaca, nisu u potpunosti spremne na prihvaćanje diferentnih kultura, iz čega se javlja konflikt prema drugome onakvom kakvim jeste. *„No što većina poslije ratnih liberala, i na desnici i na ljevici, i dalje odbacuje jest ideja trajne diferencije u pravima ili statusu pripadnika određenih skupina.“*⁴⁸

Roger Scruton, daje primjer američke revolucije kao jedan pozitivan refleks francuske revolucije i stvaranju građanske kulture, da je ova revolucije promijenila položaj religije unutar *polisa*. Američka revolucija uvela je prosvjetiteljsku misao u središte građanstva i uvela u središte društvenog života i postigla ugovor nad čitavom nacijom, unutar institucija, prava. Za ovakav vide stvaranja nacije kaže Scruton, izmijenila se čitava američka kultura, te je (tad) svijet dobio novu naciju koju je stvorila čisto politika. Nama je već oduvijek poznato da je moto američkog naroda, *„Amerika zemlja slobodnih“*, odraz na slobodu pojedinaca i

⁴⁶ Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str. 93

⁴⁷ Ibid, Str. 94

⁴⁸ Will Kymlicka, *Multikulturalno građanstvo, Liberalna teorija manjinskih prava*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2003, Str. 10

uspjeha, te ustav inzistira na tome da je sloboda vjeroispovijesti prvo pravo građanina i predstavlja apsolutnu prepreku za ovlašćenja Kongresa.

Za elaboriran prikaz suvremenog multikulturalizma, nužno je dotaći se SAD, kako je poznato da su upravo tamo postojali i postoje sukobi između građanskog poretka koji je nametnut od ustava i lokalne privrženosti američkih zajednica. Vraćajući se unazad kroz historiju, primjetit ćemo da su ovakvi uslovi doveli do strašnog građanskog rata. Možda je zapravo ovo i bila posljedica „građanske kulture“ koja se proširila anglo-saksonskim područjem (odnosno engleskog govornog područja).

„I ovo je, ja mislim, istina u multikulturalizmu. Zahvaljujući „građanskoj kulturi“ koja je nastala na Zapadu u vreme posle prosvjetiteljstva, pripadništvo društvu je bilo rasterećeno od povezivanja sa religijom od rasnih i etničkih i srodničkih veza te od „obreda prelaska“ preko kojih zajednice polažu pravo na duše svojih pripadnika tako što ih štite od zagađenja koja donose drugi običaji i druga plemena.“⁴⁹ Kako Scruton objašnjava, upravo je suvremeni liberalizam jako podoban za lahko emigriranje unutar zapadnih zemalja, pa se u sistemima vođenim liberalnim multikulturalistima, od pripadnika nacije i doseljenika ne traži ništa više do štivanja već postojećih institucija i prava.

„Prema ovoj struji liberalnog mišljenja, budući da slobodna država mora biti nacionalna država, pitanje nacionalnih manjina mora se riješiti prisilnom asimilacijom ili ponovnim povlačenjem granica, a ne manjinskim pravima“⁵⁰

Iz perspektive modernog konzervativizma, nema sumnje da migranti koji dolaze sa Bliskog istoka, dolaze zbog rata u njihovim zemljama, ekonomske nestabilnosti i nemogućnosti obrazovanja. Nasuprot tomu, mir, sigurnost i visoko obrazovanje koje održavaju zapadne države, no doseljenici često ne shvaćaju da mi uvažavamo sekularna prava - tako da su zapadne države često svjedoci njihovog nerazumijevanja i tendencije da uspostave iste vrijednosne sisteme kao u matičnim državama. Iz ovog proističe njihova neloyalnost i neslaganje među zajednicom, što može biti motiv za stvaranja sukoba odnosno revolt na već uspostavljeni sistem koji im je omogućio integraciju u društvu i kao građane ih prihvata sa slobodom njihovog etničkog i religijskog ispoljavanja, ali im daje identifikaciju jedne države, nacionalni identitet.

⁴⁹ Rodžer Scruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str. 95

⁵⁰ Will Kymlicka, *Multikulturalno građanstvo, Liberalna teorija manjinskih prava*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2003m, Str. 70

Prosvjetiteljska vizija zasnivala se na ideji da ljudska bića bez obzira na porijeklo imaju istu moć rasuđivanja i da ih ta moć po njihovoj želji vodi ka zajedničkom moralu i zajedničkom repertoaru privrženosti. Zapadnjaci su kroz umjetnost pokušavali da upoznaju i razumiju druge kulture, umjetnička djela iz perioda (europskog) prosvjetiteljstva, kao temu uzimaju druge umjetnine upravo radi intencije spoznaje drugačijeg, kako bi profiltrirali zajedničku ljudsku prirodu različitih naroda u svijetu. Mimo posljedica europskog imperijalizma kao što su dovođenje robova u Evropu, radnike iz bliskoistočnih zemalja i Afrike, ova otvorenost kroz vid umjetnosti bila je dobar podsticaj za migraciju i prenošenje jednog vida ideala koji će omogućiti ljudima diferentnog porijekla, diferentnog miljea, da žive zajedno i da prepoznaju kako stvarni izvor njihovih obaveza ne leži u onome što ih razdvaja (rasa, religija), nego u onome što ih ujedinjuje - teritorija, dobra državna uprava, svakodnevno druženje sa susjedima, te institucija građanskog društva. Ono što je do sada djelovalo jest obostrana prilagodba - da se pridošlice integrišu u okruženje i način života kako bi se zajednička kultura građanstva prilagodila da ih prihvati.

„Takva je istina u multikulturalizmu. Posljedica prosvjetiteljstva i svega što je ono značilo za zapadnu civilizaciju bila je to što su zajednice mogle biti apsorbirane i integrisane u naš način života čak i kada su sa sobom donosile čudne bogove. Ali ova vrlina naše civilizacije, koja se tako jasno manifestovala u Americi, koristila se za odbacivanje onoga što je ta civilizacija zahtevala od nas, za dokazivanje da mi, u ime multikulturalizma, treba da marginalizujemo sopstvene običaje i vjerovanja, čak i da ih odbacimo, kako bismo postali „inkluzivno“ društvo u kome se sve pridošlice osećaju kao kod kuće, bez obzira na sve napore da se prilagode svom novom okruženju.“⁵¹

Paradoks suvremene inkluzivnosti i političke korektnosti prikazan je u potenciranju zanemarivanja, minimiziranja i banaliziranja tradicionalnih vrijednosti i običaja jedne nacije zarad „boljeg osjećaja“ manjina, te njihove ugroženosti. Nadalje Scruton se dotiče Richard-a Rorty-a, kao pragmatiste i nadovezuje se na pojam „Mi“ kojeg smo spomenuli u prethodnom poglavlju kao društveni ugovor koji uvrstava nas i nameće nam nešto kao tek novorođenima. Rortij zastupa pragmatizam koji je sasvim suprotan ideji prosvjetiteljstva, prema kojoj se tvrdi da naučna istinitost nekog uvjerenja i njegova praktična vrijednost nisu nezavisne vrline. Oni smatraju da je najkorisnije uvjerenje ono koje je korisno za razumijevanje svijeta, jer ako se postupa prema tome postoje najveći izgledi za uspjeh. Za primjer tačnosti i netačnosti

⁵¹Rodžer Scruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str. 96

Scruton, navodi hipotetički feministička uvjerenja kao paradigmu ispravnosti na američkim univerzitetima.

„Očigledno je, međutim, da to nije dovoljno za opisivanje razlike između onoga što je tačno i onoga što je netačno. Svako ko želi da napravi karijeru na nekom američkom univerzitetu otkriće da su feministička uvjerenja korisna baš kao što su rasistička uverenja bila korisna univerzitetском aparatičiku u nacističkoj Nemačkoj.“⁵²

Ovdje se radi o paraleli između dva puka uvjerenja kao paradigme vjerovanja gdje ne postoji objektivna istina, već samo subjektivna, čiju rasprostranjenost i tačnost određuje isključivo trenutna pragmatistička i utilitaristička procjena. Rortij je vidio pragmatizam kao oružje protiv stare ideje razuma. Drugim riječima, pragmatizam nam omogućava da odbacimo ideju „transkulture – racionalnosti“. Ovo je implikacija na stare ideje objektivnosti i univerzalne istine.

Rortijev pragmatizam je, prema Scrutonu, ostavio najveće posljedice. Pogledajmo Rortijeve eseje, kaže Scruton, i to će nam pomoći pronaći odgovore. „*„Mi“ smo svi feministi i feministkinje, liberali, zastupnici oslobođenja gej osoba i otvorenih programa; „mi“ ne vjerujemo u Boga (iliu bilo koju nasleđenu religiju), a nas ne utiču ni stare ideje autoriteta, poretka i samodiscipline. „Mi“ formiramo svoj um u pogledu značenja tekstova tako što kroz svoje reči stvaramo konsenzus koji obuhvata i nas. Za nas nema ograničenja mimo zajednice za koju smo odabrani da joj propadamo. A pošto ne postoji objektivna istina, nego samo naš sopstveni samostalno nastali konsenzus, našu poziciju ne može pomeriti nijedno drugo gledište van njeg. Pragmatičar ne samo što može da odluči šta treba da misli nego može i da zaštiti sebe od svakoga ko ne misli isto kao on.“⁵³*

Scruton tvrdi da će pravi pragmatičari izmisliti historiju, baš kao što kontinuirano predlažu da je složiti se s njima jedina smisljena opcija u suvremenom društvu. Potrebno se vratiti kroz historiju da bi uvidjeli paradoksalnost i opasnost Rortijevog pogleda na ljudski intelekt. Nadalje, Scruton pravi paralelu Islamskim umom - gdje je društvo svih vjernika kao primjer najšira zajednica sa konzensusom koji je svijet ikad vidio. Oni rizikom prepoznaju konsenzus kao kriterij religijske istine i učestvuju u neprekidnom nastojanju da obuhvati što je moguće više ljudi u ono svoje prvo lice množine „mi“. Nemogućnost Rortijevog univerzalnog „dobra“ jer koliko god postojalo „dobro“ za Rortija i za pragmatiste, za muslimane postoje neka druga

⁵² Ibid, Str. 98

⁵³ Ibid, Str. 99

uvjerenja koja donose sigurnost , stabilnost i sreću. Kod muslimana će biti percepcija ateista i neće biti ista onim religijskim uvjerenjima koja griju njihova srca, tako da će biti skeptični prema ateistima postmoderne.

Dakle kultura odbacivanja nas podsjeća da slobodno istraživanje nije normalna primjena ljudskog uma i da je privlačno samo ako se uzme u obzir kao put ka pripadništvu. Kad dođe vrijeme da se osjećaj pripadništva više ne može steći na taj način, onda dolazi nova vrsta istraživanja ona koja nas determiniše ka obećanom društvenom cilju i zamjeni za stare i odbačene oblike privrženosti. Umjesto starih uvjerenja koja su nas kroz običaje i tradicije unutar institucija izgradile do sada, dali ogromne značaja u razvoju ljudskog uma, daju se nova uvjerenja koja su zasnovana na „jednakosti“ i inkluziji i ubjeđuje se da protivljenje ovim uvjerenjima je zločin i nemoralnost. Šta je implikacija ovoga? Riječ je o tome da se jedna zajednica zamijeni drugom. Radi se o potpuno negativnom stavu , on odvaja mlade ljude od privrženosti koje su izgubile svoju moralnu dinamičnost. „Stav „nerasuđivanja“ o drugim kulturama ide pod ruku sa surovom osudom kulture koja je možda nekada bila nečija sopstvena kultura; to iznova i iznova...“⁵⁴

„To međutim, zavisi od duboke neistine-neistine da su rasa i kultura ista stvar, iako one jedna s drugom zapravo nemaju nikakve veze. Ne postoji ništa protivrečno u ideji da je Feliks Mendelson bio jevrejin, a namac po kulturi, ili da je on bio najrodoljublivi predstavnik nemačke kulture u svoje vreme. Isto tako nema protivrečnosti kada se kaže da jedna osoba pripada dvem kulturama. Feliksov deda mozes bio je veliki rabin, čestit predstavnik jevrejskog kulturnog nasleđa, ali utemeljitelj nemačkog prosvetiteljstva. Mnogi nemački filozofi koje je prosvetiteljstvo uzdiglo bili su multikulturalni poput Mozesa Mendelzona – Maks Miler , na primer, bio je po rođenju Namac, Englez po kulturi koju je usvojio, a u klasičnu kulturu Indije zaronio je dublje nego ijedan naš savremenik danas.“⁵⁵

Kada dođe do razdvajanja rase i kulture, otvara se put ka priznavanju da ne izazivaju sve kulture divljenje i da sve kulture ne moraju i ne mogu da postoje strogo jedna uz drugu. Naše društvo zavisi od otvorenih ugovora koja se pridržavaju prava i to je kontinuitet kroz tradiciju obrazovanja koja je oblikovala naš zajednički program. Sva Europska historija, tradicija je naš identitet koji nas je oblikovao kroz Antičku Grčku, Rim, Srednji vijek, imperijalizam pa do danas, sve je to naše, te je sasvim uredu da budemo to što jesmo. A naš razum sve to

⁵⁴ Ibid, Str. 103

⁵⁵ Ibid, Str. 104

potvrđuje i govori nam da naša građanska kultura nije samo provincijalni posjed zajednica zagledanih u sebe, nego način života koji postoji opravdanje.

Možemo još dodati da je europska kultura zapravo od prije multikulturalna, da ona objedinjuje elemente koja je upijala kroz mediteran, kroz avanturističke pohode evropskih trgovaca i istraživača po cijelom svijetu koji su sa sobom zasigurno donjeli toliko različitosti. *„Naša kultura uzima u obzir veliki opseg stilova života; ona omogućava ljudima da svoju religiju i porodične običaje zadrže u privatnim okvirima, a da ipak pripadaju javnoj sferi otvorenih poslova i zajedničke vernosti zahvaljujući tome što se javna sfera definiše pomoću pravnih teritorijalnih odnosa, a ne pomoću verskih ili srodničkih odnosa.“*⁵⁶

⁵⁶ Ibid, Str. 10

7. Scrutonova percepcija socijalizma „Istina o socijalizmu“

Socijalisti smatraju da su sva bića ontološki ekvivalentna, tako kad se dodjeljuje prednost pripadnicima društva, imperativ je da se prema svima ophodimo jednako. Naravno, kaže Scruton „*sporno je ono što se podrazumeva pod jednakim tretmanom. Sa kriminalcima se ne postupa na isti način kao sa zdravim sposobnim ljudima.*“⁵⁷ Za većinu njegovih pobornika, socijalizam predstavlja politički program čiji je imperativ da svim građanima obezbjedi ekvivalentne prilike za život. Ako neki pojedinci unutar ovakvog sistema odluče prekinuti ili onemogućiti ovaj kontinuitet „prilike“ koja im je ponuđena od strane društva, to znači da oni moraju snositi kauzalnost onoga što slijedi. „*Većina socijalista se danas drži doktrine „socijalne pravde“ , prema kojoj se ne radi o lošoj sreći, nego o nepravdi onda kada časni i poštenu ljudi započnu život uz prepreke koje ne mogu premostiti sopstvenim naporima, a koje ih sprečavaju da ostvare pogodnosti od pripadništva društva.*“⁵⁸

Scruton smatra da konzervativizam za primarni cilj ima da predloži ideje kako da se uveća korist od onih koji se još nisu integrisali u društvo, te nisu uspjeli da steknu beneficije sami za sebe. Konzervativizam predlaže zajednicu koja se temelji na pripadništvu određenoj sredini, te kao oni koji se zalažu za udruživanje, konzervativci predlažu angažman kao oblik zahvalnosti zajednici koja pojedinca prihvata. Za konzervativce, ovo je ključni i upotrebljivi aspekt politike socijalizma - shvatanje društvenog sistema kao sistema uzajamne koristi i zahvalnosti, te kontinuiranog zadatka da se korist pripadnosti društvu proširi i na one čiji napori nisu dovoljni da koristi društva steknu sami.

Nadalje, država u sebi nužno sadrži pojedince koji su u nemogućnosti da sami steknu korist, ali odgovornost je zajednice da pronade načine na koje ova demografija može doprinijeti zajednici kako bi opravdala bivanje njenim dijelom. Socijalna podrška koja ne uzima u obzir pronalazak i mobilizaciju vrijednosti svih članova društva možda se čini kao trenutno rješenje, ali dugoročno onemogućuje nastavak i opstanak zajednice kao entiteta za čije održavanje je nužna motivacija svih njenih članova.

⁵⁷ Ibid, Str. 55

⁵⁸ Ibid, Str. 55

*„Prava, oni doprinose stvaranju nove klase zavisnih korisnika-ljudi koji su počeli da zavise od socijalnih davanja, možda i u nekoliko generacija, koji su izgubili svaki podsticaj da žive na drugi način.“*⁵⁹ Već u knjizi *„Kako biti konzervativan“* Roger Scruton, nagovještava već spomenutu klasu „nultog zbroja“ koju razrađuje u drugoj knjizi *„Korist pesimizma i opasnost od lažne nade“* kao klasu ovisnika o državnim primanjima čija je kritika i frustracija sve više usmjerena na individue koje se od njih razlikuju i imaju sposobnost i mogućnost za samoaktualizaciju u suvremenom kapitalizmu, a ne na stanje tržišta i razvoj kapitalizma. Ovakav pristup određenog broja građana ne mora nužno biti problematičan u ekonomskom smislu, ali ugrožava koheziju nacije i društvenu pripadnost, nazivajući razlike u stilu života obezbijedene ličnim doprinosom - društvu inherentnim klasnim razlikama. Sljedeću manu socijalističkog sistema koju uviđa Scruton jeste otvoreno zdravstveno osiguranje i penzioni fond koji se ne može namiriti iz budžeta države. Scruton ovdje vidi problem u državnom uzimanju od budućnosti, stavljajući hipoteke na imovinu za one koje još nisu ni rođeni, da bi samo trenutačni imali. Scruton se protivi rješavanju socijalnih pitanja današnjice po cijenu budućnosti, što je koherentno sa konzervativističkim pristupom naciji kao odnosu prošlih, sadašnjih i budućih naraštaja.

*„Istina u socijalizmu, dakle, ukazuje na glavni i sve veći politički problem. Dve stvari sprečavaju savremene vlade da reše taj problem. Prvo je to što je ovaj problem politizovan do te mere da je često veoma opasno govoriti o njemu, a naravno teško uraditi nešto u vezi s njim. Drugo je to što ovaj problem leži na samoj granici rasprave o prirodi države.“*⁶⁰

U Marksovom kapitalu i manifestu izgleda sasvim prirodno što je on podijelio kako kaže Scruton *„ratnim jezikom.“* Tako prema marksističkoj percepciji, proletarijat koji nije posjedovao baš ništa osim svog rada, eksploatirala ih je buržoazija, time što je imala sredstva za proizvodnju, te mogla da prisvoji *„višak sati“* koje je smatrala viškom vrijednosti.

Historija iz prošlog vijeka je pokazala veliki broj ratova, ali onih koji su se manifestirali kao ujedinjenje naroda za domovinu, za državne granice, a nikada za klasnu borbu. *„Uvijek se vraća na 'herojske borbe' od fabričkog doba, pa do dana depresije, kada je činilo se da vodi sveti rat protiv neprijatelja radničke klase.“*⁶¹ Radi se o mitu o radničkoj klasi kako to naziva Scruton.

⁵⁹ Ibid, Str. 56

⁶⁰ Ibid, Str. 57

⁶¹ Roger Scruton, *Utimely Tracts*, First published in the United States of America, 1987, Str. 77

Navodi se primjer u knjizi „*Kako biti konzervativan*“ o posljedicama marksizma na današnje ljevičarske partije - momenat kada je britanska konzervativna stranka pokušala da reformiše beneficije, s idejom da se ukloni klopka siromaštva i sistem učini finansijski održivim. Ljevica je to kritikovala kao napad na ugrožene i siromašne. U dvadeset i prvom vijeku prema Scrutonu, država blagostanja je neodrživa ako stalno posuđujemo od budućnosti, štaviše ovako će se samo pojačati razorno dejstvo kad se ona sruši. Teško je pokrenuti radikalne reforme s pozicije konzervativizma kad postoji ljevica na suprotnoj strani, za koju to nije samo reprezentativni problem, nego način da okupe, kako kaže Scruton, *omađijani glasači*.

U Britaniji su se stvari promijenile kad je došlo do definisanja pojma siromaštva, kao relativna definicija. To je definisao Piter Taunzend (Peter Townsend) u svojoj knjizi „*Poverty in United Kingdom*“ „*Siromaštvo je kao „relativno lišavanje“, što je označavalo komparativnu nemogućnost da se uživaju plodovi izobilja koje postoji u okruženju.*“⁶² Na sličan način u Britaniji se definisala i laburistička stranka, kao stanje u kome neko prima manje od 60 procenata medijalne zarade.

„*Pošto se ne može izbeći, imajući u vidu nejednaku raspodelu ljudskog talenta, ljudska energija i koncentriranost na rad, da postoje ljudi koji primaju manje od 60 procenata medijalne zarade, ta definicija podrazumeva da siromaštvo nikad neće nestati, bez obzira na to koliko su siromašni bogati.*“⁶³ Zahvaljujući ovoj manipulaciji, kaže Scruton, bilo je olahko kritikovati vlade u ime siromašnih, ma koliko njihove politike podizale standarde života. Relativna definicija siromaštva služi socijalističkom sistemu samo kao iluzija na osnovu koje je moguće kritikovati bogate kroz relativističke floskule poput: “Siromašni su siromašni jer su bogati bogati.” Njihova implikacija jest u tome da se neimaština, siromaštvo liječi jedino jednakošću, a nikad bogatstvom.

Upravljanje glasačkim tijelom od strane socijalista ili lijevog krila putem državnih socijalnih fondova je sasvim očekivano, obzirom da je svaki pripadnik te političke ideologije voljan državi (ako su socijalisti na vlasti) dati pristup svojoj privatnosti, odnosno predati svoju sudbinu u ruke države. Determinizam je očekivan, jer kad kućni budžet popunjava država, zasigurno je da će populacija glasati za onog ko obećava povećanje prihoda. „*Ja govorim o istini*

⁶² Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str. 58

⁶³ Ibis, Str. 58

u socijalizmu, ali je ta istina spakovana u isti paket sa neistinama. Jedan od tih neistina je doktrina da država blagostanja upravlja društvenim proizvodom kao zajedničkom imovinom, „raspoređujući bogatstvo“ kako bi se obezbedilo da svako ima udeo koji mu pripada.“⁶⁴

Takva slika prema kojoj proizvodi ljudskog rada nisu ničiji dok ih država ne raspodijeli, ne predstavlja samo idealnu ljevičarsku političku sliku, već je i programski ugrađena u novu ljevičarsku misao. Ovo je vidljivo kod Rawlsa kroz „načelo razlika“ , da sva „(..) društvena primarna dobra – sloboda i prilika „prihod i bogatstvo te osnove samopoštovanja-treba raspoređivati jednako, osim ako nejednaka raspodela nekog od ovih dobara ili svih njih ne ide u korist najmanje privilegovanih.“⁶⁵ Kod Rawlsa , država je sveprisutna, raspoređujuća u organizovanju i raspoređivanju društvenog proizvoda. Scruton navodi da socijalistička država ne raspoređuje tu zajedničku imovinu, već određuje iznajmljivanje na zaradi poreskih obaveznika i to nudi svojim privilegiranim klijentima. Ti klijenti zadržavaju datu rentu tako što će glasati za one koji im daju. Zato ako ne bude dovoljno njihovi glasova, renta ostaje u posjedu onih koji su imali dovoljno sreće da je zatraže.

Iako su ove mane doista ozbiljne, izopačenost socijalizma ne treba tražiti u ekonomskim teorijama koje su fascinirale Marksa niti u socijalnim teorijama pravde koje je predlagao John Rawls. „Stvarnu izopačenost predstavlja posebna greška koja život u društvu vidi kao život u kome svačiji uspeh predstavlja neuspeh nekoga drugoga. U skladu s tom greškom, sve što je stečeno platili su gubitnici. Društvo je igra na nultim zbirom, u kojoj su troškovi i koristi izjednačeni, a dobici dobitnika dovode do gubitka gubitnika.“⁶⁶

Odavde potiče pojam društva koje je igra „nultog zbroja“ - društva u kom građani jedni druge potiču na zavisnost od drugih i na razočarenje uoči uspjeha drugih. Društvo “nultog zbroja” onemogućuje generacijski prijenos vrijednosti, te pripadnost koja se očituje u doprinosu koji prevazilazi samo ono očekivano. Ovakvo je društvo prirodno okrenuto protiv uspjeha i kreacije vrijednosti, te za jedini postulat ima zajedništvo koje traje sve dok su uslovi isti. „Stari Grci su verovali da velika osoba, ako previše upadljivo stane iznad osrednjeg nivoa koji dozvoljava ljubomorni bogovi, izaziva božji gnjev-to je greh oholosti. Vjerujući u to, Grci, su mogli da uživaju u ozlojeđenosti bez osjećaja krivice.“⁶⁷ Nadalje Scruton, ulazi kroz historiju antičke Grčke kako bi napravio analogiju s današnjicom, pa kaže da bi oni slali istaknute

građane

⁶⁴ Ibid, Str. 59

⁶⁵ Ibid, Str. 59

⁶⁶ Ibid, Str. 60

⁶⁷ Ibid, Str. 60

u izgnanstvo ili ih kažnjavali smrću vjerujući da to što rade predstavlja samo izvršenje presude bogova.

· Spominje velikog vojskovođu Aristida, koji je bio poznat po nadimku pravedni zbog svoje uzornosti i samoodricanja, koga su Atinjani izložili ostrakizmu i prognali iz grada. Također, tu je priča o Plutarhu koji kaže da je nepismeni glasač, koji nije poznao Aristida, došao do njega i dajući mu ploču da upiše njegovo ime. Ovaj ga je upitao da li mu je Aristid učinio nešto loše? Odgovorio je „ne! Ali mi je dojadilo da slušam kako ga svi zovu pravednikom! Čuvši to Aristid je opet napisao svoje ime na ploči. *„Meni se čini da ova greška „nultog zbira“ leži u osnovi široko rasprostranjenog uverenja da jednakost i pravda čine istu ideju, uverenja koje izgleda predstavlja osnovnu poziciju socijalista koja je kao takva uneta u programe univerzitetskih kurseva političke filozofije.“*⁶⁸

⁶⁸ Ibid, Str. 62

8. Utopija

U knjizi „*Korist pesimizma i opasnost od lažne nade*“ Scruton metaforički navodi probleme „izvrsnih“ ideja koje su se kroz čitav dvadeseti vijek potencirale kao rješenje sveobuhvatnih problema u politici, odnosno pristupu moralu različitih ljudi. To je bio pokušaj svrstavanja ljudi pod jedno „Mi“ suprotno već onom često spomenutom kolektivnom „Ja“. Ideologije „savršenstva“ se koriste i danas na prostoru Europe kao jedina mogućnost opstanka u ujedinjenju.

Scruton tvrdi da se čovjek, hegelijanski, pronalazi slobodnim u poštivanju državnih zakona, te da je država dužna da osigura pojedincu svako pravo, kao i da sloboda individue mora biti potvrđena sigurnošću države, podrazumijevajući da sokratovski, pojedinac poštuje sve zakone. Vraćajući se na Scrutonov pogled na utopijske političke vizije: „*Utopije su vizije budućeg stanja u kojima su konflikti i problemi ljudskog života u potpunosti riješeni i u kojima je sve uređeno prema jednoj volji, a to je volja društva u cjelini „sveopća volja“.*“⁶⁹ Još Ničeova zamisao o hiperborejcima kad kaže „*Ni po vodi ni po zemlji nećeš naći put koji vodi Hiperborejcima*“⁷⁰ jest jedan vid implikacije za utopijom o zemlji jednakosti, pravednosti i mira „*a utopija je stanje potpune jednakosti*“⁷¹

Još od francuske revolucije i slogana „*Slobodan, jednakost i bratstvo*“, Scruton vidi grešku u pristupu francuskih revolucionara ili kako ga on to naziva, „gomilanje“. Smatra da su revolucionari u trenucima kovanja slogana bili u stanju utopijskog uzvišenja, te spojili ova tri pojma u jednu sintezu dobra. Francuzima je trebalo vremena da uvide u šta su upustili, te da jednakost zahtijeva svojevrсно dovođenje slobode u pitanje. Scruton smatra da i poslije ovih historijskih grešaka, tražeći apsolutnu slobodu u formi jednakosti, čovječanstvo čini identičnu pogrešku. Ovo, gore navedeno „gomilanje“, igralo je veliku ulogu u liberalizmu, od njegove klasične forme, „*zagovarane od Adama Smitha, do njegove moderne forme u pogledu na svijet američkih intelektualaca s istočne obale, čuvane u knjizi A Theory of Justice, Johna Rawlsa*“⁷² Scrutonova kritika Rawlsovog neoliberalizma podrazumijeva i njegovu percepciju Rawlsovih ideja kao utopijskih, obzirom da je utopija, između ostalog, definirana time što njene okolnosti idealno rezultiraju u nepostojanju konflikata. U drugom

⁶⁹ Roger Scruton, *Korist pesimizma i opasnost od lažne nade*, MATE d.o.o Zagreb, 2016, Str. 55

⁷⁰ Fridrih Niče, *Antihrist*, Grafos, Beograd, 1993, Str. 11

⁷¹ Roger Scruton, *Korist pesimizma i opasnost od lažne nade*, MATE d.o.o Zagreb, 2016, Str. 55

⁷² Ibid, Str. 154

planu utopiji je cilj da stvori moć koja bi spriječila bilo kakvu promjenu unutar nje i omogućilo uništenje drugih ideja i zavjera koje sprječavaju pojavljivanje utopije.

*„Zbog ljudskog nemira, čovečanstvo bi podiglo pobunu pod bilo kakvom utopijskom dominacijom i ponovo bi izbili nasilno nezadovoljstvo - ili u suprotnom prestaje dosada. Tragati za utopijom znači završiti katastrofom.“*⁷³ Ovdje se na tragu Burke-a, vraćamo na ideju da je nemoguće stvoriti savršenu zajednicu (bila ona država, društvo, ili slično), te je na nama da sačuvamo ona blagostanja koja smo naslijedili kao kontinuitet do danas, a što je izrodilo današnje intelektualne vrijednosti. Ono što možemo sačuvati jeste uređeno i pravedno društvo u kojem postoje neka određena zla, protiv kojih se moramo kontinuirano boriti, jer bivaju nametnuta od onih koji su podložni trenutno aktualnim ideologijama iz koji se ne izrađa ništa novo nego uništava pozitivno naslijeđe. Po sebi, pogled modernog konzervativizma je skeptičan, te nije podložan utopijskom optimizmu čak i kada je samo konzervativno djelovanje u pitanju: *„Jeste mala vjerovatnoća da ćemo mi moderni napraviti bilo kakva hrabra nova otkrića u moralu, politici ili ukusu.“*⁷⁴ Scruton po pitanju utopije nije izostavio Marksa, te je predložio znanstveni nasuprot utopijskom socijalizmu.

*„Znanost se sastoji od „zakona u povijesnoj mijeni“ postavljanih u kapitalu i drugdje, prema kojima ekonomski razvitak donosi sukcesivne promjene u ekonomskoj infrastrukturi društva, omogućavajući nam da predvidimo kako će privatno vlasništvo jednoga dana nestati.“*⁷⁵ Tako se osvrće i na Sartra, u kojem pronalazi mišljenje analogno Marksovom, te definira naizgled neočekivanu poveznicu između postmoderne i socijalizma, gdje ovo prvo obezvrjeđuje vrijednosne sisteme i objektivnu istinu u svrhu beskompromisnog kompromisa, a drugo ih zapostavlja, predajući volju populusa jednom odgovornom entitetu u svrhu istog rezultata.

Kako Scruton kaže, Sartr je krio da je utopista, baš poput Marksa *„Kad je u svim svojim kampanjama sovjetski Savez radio protiv Zapada po bilo kojoj cijeni ljudskoga života i sreće, Sartre je zauzeo sovjetsku stranu, ili je kritizirao Sovjetski Savez samo rječnikom koji je ponavljao vlastite laži.“*⁷⁶ Moguće da se u tim dvjema filozofijama potencira centralizirana vlast kod socijalista (nećemo se baviti marksizmom samo je spomenut kao preteča socijalizma) i posmodernista, te obje imaju tendenciju da negiraju ili obezvrjeđuju diferentna

⁷³ Russell Kirk, *The politics of prudence*, Published by ISI Books Intercollegiate Studies Institute, 1985, Str. 28

⁷⁴ Ibid, Str. 27

⁷⁵ Roger Scruton, *Korist pesimizma i opasnost od lažne nade*, MATE d.o.o Zagreb, 2016, Str. 66

⁷⁶ Ibid, Str. 69

mišljenja. Dok se kod socijalista, kao i kod nacionalsocijalista i fašista, to uvijek završavalo nasiljem i kobno, postmoderni pristup formiranju i održavanju zajednice može potencijalno završiti nasilnim tribalizmom i mikropodjelama koje same po sebi onemogućavaju državotvorni proces i pripadništvo naciji.

„'Totalizacija' označava izazov koji nude nezadovoljni radikali, čija vizija po svojoj potpunosti opravdava svaki napor da to nametne.“⁷⁷ Na ovom tragu izrodila se „nova ljevica“ koju predvode određeni filozofi začetnici neo-ljevičarskih ideja. „Šta više, čak i tamo gdje uhvati vanjske dijelove političkog procesa, teško da može opravdati teorije koje utiču na taj proces i koji formiraju klimu mišljenja uruše zašto, dakle, koristite riječ 'lijevo' da opišete pisci koji se razmatraju u ovoj knjizi? Zašto trebate pokriti samo jedan termin anarhisti poput Foucaulta, marksistički dogmatičari poput Althussera, liberali kao Dworkin, i takvi skeptični satiričari kao Galbraith.“⁷⁸

U ovom poglavlju ne nastojimo predočiti ideologiju „nove ljevice“, već ukazati na ostavštinu socijalizma na europske državama koji se infiltrirala u tkivo društvene svijesti kroz koncept potpune slobode. Scruton suvremene zagovarače ovih ideja naziva neoliberalnim, obzirom da u svom konzervativizmu vidi određene aspekte klasičnog liberalizma. Vraćajući se na francusku revoluciju, Scruton pojašnjava kako su suvremeni neoliberali, čija je filozofija postmoderni mozaik svakojakih vrijednosti (onih prosvjetiteljstva, socijalizma, liberalizma, egzistencijalizma i anarhizma), spremni ponovo pokrenuti revoluciju, koji god ona oblik zauzela, koja nema konkretni cilj i plan, već zarad imaginarnog i utopijskog cilja koji ne može biti ostvaren. U ovoj suvremenoj neoliberalnoj filozofiji može se primjetiti i emotivizam kojeg je dobro objasnio Alasdair MacIntyre u knjizi „Za vrlinom“, te pridavanje nepobitne važnosti pojmovima i konceptima koji su isključivo utemeljeni na kolektivnoj emotivnoj reakciji i percepciji.

„Činjenica je da emotivizam podrazumijeva brisanje svake istinske razlike između manipulativnih i nemanipulativnih društvenih odnosa.“⁷⁹ U diskursu ovakvog tipa, neartikulirani i retorički neodređeni glasovi dominiraju, te bivaju upotrebljeni za manipulaciju mase, afektirajući emocije mase već navedenim Scrutonovim “gomilanjem”.

Utopisti su dijelom svjesni činjenice da utopiju nikada neće realizirati, ali ona za njih predstavlja jedan vid borbe za ono što kontinuirano nadahnjuje i inspiriše, te beskompromisno

⁷⁷ Roger Scruton, *Thinker of the new left*, Cataloging in Publication Data Scruton, British Library, 1985, Str. 184

⁷⁸ Ibid, Str. 8

⁷⁹ Alasdair MacIntyre, *After Virtue*, Published in the United States, 2007, Str. 23

nastavljaju svoje napore, ne obazirući se na posljedice koje ti napori ostavljaju na trenutačno stanje i budućnost. Zagovarači utopijskih ideja u stalnom su stanju spremnosti da se bore protiv neprijatelja utopije, uprkos postojanju mogućnosti da ti neprijatelji ne postoje, baš kao ni idealno društvo kom teže. „*Drugim riječima, utopija postoji kao velika negacija znaka, un gran rifiuto, ono što je dodatak svemu stvarnome i ono što zapovijeda i odobrava svaku formu nasilja protiv nje.*“⁸⁰ Scruton tvrdi da ideal uvijek ostaje neokaljan i neoproban, te sam po sebi poriče sve aktualno korisno, dok je jedina stvarna i mjerljiva vrijednost u onome do sada razvijenom i pozitivnom. Intelektualne struje utopizma uvijek predstavljaju opasnost od konflikata utemeljenih na onom što je trenutno isključivo fikcija, te odvlače pažnju sa održavanja stvarnih vrijednosti sadašnjice kroz zavjere i teorije o sistemima i neprijateljima koji “utopiju u kreaciji” sprječavaju u formiranju u njenom potpunom obliku.

Prema Scrutonovom mišljenju „*ovo je najvažnija značajka totalitarnih država: stalna i neumoljiva potreba za žrtvenom klasom, klasom onih koji stoje na putu utopije i sprečavaju njezinu primjenu.*“⁸¹ Same društvene težnje ka utopiji predstavljaju prepreku na putu stvarne izgradnje nacije koju definira pripadništvo i lojalnost građana, a kako je svaka utopistička zamisao u svojoj srži dijelom totalitarna, ona inspirira i motivira građanstvo na pobunu, ulaganje intelektualnog truda i vjerovanje u fikciju. Naravno, 'originalne' utopije koje smo imali u dvadesetom vijeku su izumrle i kao takve se više teško mogu manifestovati, jer znamo njihovu kauzalnost, te je društvo već upoznato s njom. Suvremene metastaze utopija dvadesetog vijeka koje su se danas u mnogim političkim strujama i ideologijama pozivaju se na filozofiju ili je instrumentaliziraju, kako bi društvo donosilo odluke na osnovu neostvarivih vizija budućnosti, a zanemarilo sadašnji kontekst i realnost u kojoj se nalaze

⁸⁰ Roger Scruton, *Korist pesimizma i opasnost od lažne nade*, MATE d.o.o Zagreb, 2016, Str. 69-70

⁸¹ Ibid, Str. 73

9. Problem okoliša

Roger Scruton, kao konzervativni filozof koji slijedi imperativ razmišljanja na globalnom nivou, a dejstvovanja na lokalnom, svoj pogled na zaštitu okoliša usmjerava ka nacionaliziraju šuma, rijeka, jezera, mora i prirodnih bogatstava jedne države. „*Naime, nacije su zajednice koje imaju politički oblik. One su predodređene da afirmišu svoj suverenitet tako što provode zajedničko osećanje pripadanja u kolektivne odluke i samonametnute zakone.*“⁸²

Može se reći da, na tragu Peter Singera, nema mjesta za prirodu kao intrizičnu ili antropocentrizam u kom ona isključivo robuje ljudskoj koristi. Tako, kao ljudi, ovisni smo prirodnim resursima, kao i divlje životinje koje žive u šumama, pod državnom zaštitom. Naime Scruton smatra da environmentalisti i konzervativisti mogu doći do idejnog rješenja po pitanju globalnog uništenja prirodnih resursa, „*Environmentalisti i konzervativisti su oboje u potrazi za motivima koji će braniti zajednička, ali ugrožene zaostavštine od grabežljivaca od strane svojih povjerenika.*“⁸³

9.1. Lokalno djelovanje i nevladine organizacije (NVO)

Scruton isprva postavlja jedan lokalni problem gdje se daje ogroman novac za nešto što se ne ispunjava, nešto što nema efekta nego je čisti populizam. Scruton ovo primjećuje kao nemoralno djelovanje NVO-a (nevladinih organizacija) koje svaki mjesec dobivaju određeni dio novca za nešto što ne mogu uraditi, to jest da vode brigu o nacionalnoj zaštiti prirodnih resursa. Njihov rad se svodi na to da čitav medijski prostor zauzimaju kritikom neuređenih lokalnih gradskih parkova, ulica, nepokošene trave oko trotoara itd. Scruton u ovakvom djelovanju ne vidi rješenje, te ga osuđuje kao odvojeno od morala i vrijednosti. „*Takve NVO ne mogu ponuditi ništa svojim članovima osim zahtjeva za novcem.*“⁸⁴ Uz navedeno, Scruton osuđuje i iskorištavanja akcija i djelovanja nevladinih organizacija od strane globalnih i lokalnih političkih stranaka za propagandne svrhe.

⁸² Rodžer Scruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str. 109

⁸³ Roger Scruton, *How to seriously think about the planet – The case for an environmental conservatist*, Oxford University Press, 2012, Str. 18

⁸⁴ Ibid, Str. 28

Scruton smatra da ovo lokalno djelovanje nema nikakve značajne promjene jer živimo u civilizaciji, modernim gradovima gdje uređeni park neće pomoći uništavajući ogroman broj šuma ili uništavajući veliki dio brda zbog izgradnje stambenih naselja. Nešto što se već odavno desilo i dešava u našoj civilizaciji jeste ono što sam prethodno naveo, a to je da smo izgubili harmoniju sa prirodom. Svjesno uništavajući prirodu, čovječanstvo odvaja od svojih naslijeđenih resursa i prirodnog stanja, te dovodi u pitanje egzistenciju i smisao čovječanstva na planeti. Aktivizam nevladinih organizacija se, prema Scrutonu, svodi na performativne akte zarad trenutačnih beneficija i reputacije, bez ikakve odgovornosti prema vremenu i dugoročnom razvoju lokalne zajednice. *„Ipak, aktivističke nevladine organizacije imaju deficit odgovornosti to je prirodna posledica njihovog načina rada.“*⁸⁵ Nadalje, konzervativci ne vjeruju u kontraktualizam, slijedeći Edmunda Burke-a i Hegela, te da je povjerenje jedino moguće naći unutar vremenom obavezanog ljudskog pripadništva zajednici čiju dugoročnu dobrobit žele i propagiraju svi njeni članovi.

*„Burke je predložio 'nasljedni princip', kao zaštita važnih institucija od pljačke ili propadanja, i vjerovali da ljudi imaju prirodnu sklonost da prihvate granice koje ovaj princip stavlja na njihovo ponašanje. Hegel se zalagao za prioritet vanugovornih obaveza, one vrste koje se održavaju porodice, i vjerovao je da se slične obaveze mogu vratiti i izvršiti na političkom nivou. Na sličan način, de Maistre dao centralno mjesto pobožnosti, kao motivu koji stavlja božanski zaredene tradicije i ustave iznad iskušenja lični interes.“*⁸⁶

Trebali bi uzeti za primjer Burkea, Hegela i Maistrea, kao primjer da uzmemo u optičaj samo našu zaštitu environmentalizam ne da čekamo pojedinca ili pojedince da se zalažu za taj problem kao što su već unaprijed navedeni aktivisti NGO-a, koji imaju samozvanog predstavnika. *„Mi moramo shvatiti da će ideja zaštite životne sredine propasti ako ne pronađemo način da generalno podstaknemo ljude da je razvijaju, a ne da se time bave samo njihovi samoprolašeni i neizabrani predstavnici.“*⁸⁷ Ekolozi ili bolje rečeno enviromentalisti koji se zalažu za zaštitu prirodnih vrijednosti i konzervativci imaju dosta toga sličnog. Primjer navodi Scruton kao *„uzrok je teritorija – predmet ljubavi koja je našla svoj najjači politički izraz kroz nacionalnu državu.“*⁸⁸

⁸⁵ Ibid, Str. 32

⁸⁶ Ibid, Str. 19

⁸⁷ Rodžer Scruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str. 109

⁸⁸ Roger Scruton, *How to seriously think about the planet – The case for an environmental conservatist*, Oxford University Press, Str. 19

„Ljudska bića, uobičajenom stanju, nadahnjuje oikofilija (oikophilia): ljubav prema domu (oikos), ali ne samo prema domu, nego i prema ljudima koji žive u tom domu i okolnim naseljima koja tom domu daruju trajne obrise i stalni osmeh. Dom (oikos) je mesto koje nije samo moje i tvoje, nego naše. To je scena za prvo lice množine politike, lokus, i realan i imaginaran, u kome se „dešava sve“. Vrline poput štedljivosti i samožrtvovanja, navike da se drugima ukazuje i da se od drugih dobija poštovanje, smisao za odgovornost-svi oni vidovi ljudskog stanja koji nas oblikuju kao domaćina i čuvara našeg zajedničkog nasleđa-bude se u nama kako stasavamo kao osobe i stvaraju ostrva vrednosti u moru cena.“⁸⁹

Neizbežno je pomenuti i pojam nacije kao jednu od fundamentalnih potreba kad je u pitanju očuvanje prirodnih bogatstava jedne države. Ovakav pogled na zaštitu resursa ne poistovjećuje konzervativce sa nacionalistima 19. vijeka, već postavlja naciju kao relevantnu kao kolektivnu svijest, očuvanje teritorije i teritorijalnu povezanost. *„Štaviše, nacija je kolektivni subjekt u sferi globalnog odlučivanja. Preko pripadanja u naciji pojedinac ima glas u globalnim dešavanjima“⁹⁰*

Ovi problemi i jesu bili jedni od razloga zbog čega se Roger Scruton zalagao za izlazak Velike Britanije iz Evropske Unije - upravo zbog mogućnosti Evropske Unije da koristi britanske prirodne resurse. Smatrao je da određeni globalni problemi o kojima se kontinuirano priča, ali se ništa konkretno ne poduzima, kao što je onaj prirodnih resursa, može biti riješen i relevantan samo ako je pod lokalnom samoupravom, te ako se njime direktno i konkretno bave upravo oni koje najviše afektira. U ovu Scrutonovu misao spada i protivljenje „divljim“ kapitalistima, te njihovoj želji za upravljanje prirodnim resursima. Zalažući se za lokalno upravljanje resursima, Scruton iz ruku “velikih” oligarha želi uzeti resurse i vratiti ih u ruke zajednica kojima historijski ti resursi pripadaju.

„Umjesto pokušaja ispravljanja okoliša i društvenih problema na globalnoj razini, konzervativci traže ponovno potvrđivanje lokalnog suvereniteta nad poznatim i upravljanim sredinama. To uključuje potvrđivanje prava naroda na samoupravu, i na usvajanje politika koje će odgovarati lokalnoj lojalnosti i običajima. To također uključuje suprotstavljanje sveprisutnoj tendenciji moderne vlasti prema centralizaciji, i to aktivno vraćanje mjesnim

⁸⁹ Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, 11030 Beograd, 2020, Str. 39

⁹⁰ Roger Scruton, *How to seriously think about the planet – The case for an environmental conservatist*, Oxford University Press, Str. 20

zajednicama neke od ovlasti oduzetih od središnje birokracije – uključujući one koje su zaplijenile transnacionalne institucije poput Svjetske trgovinske organizacije (WTO).“⁹¹

Osjećaji teritorijalne privrženosti doprinijeli su osjećaju naslijeđa koje je paralelno društvenom i ekološkom, a suprotno, njihovo odbacivanje kao jedinstvo dovelo je do trenutnog stanja koje imamo. Tako da se, na ovoj razini, koherentne politike zaštite okoliša i konzervativizma podudaraju. To je ono što je zajedničko ekolozima i konzervativcima što vjeruju u prolongiranje stvari da bi ih očuvali onakvim kakvim zapravo jesu, vjeruju u očuvanje teritorije, doma, mjesta gdje smo ono koje dijelimo, koje nas definiše, držimo u povjerenju za buduće generacije i ne dozvoliti drugima da oštete. Konzervativizam kao filozofija je imanentna sa „*green philosophy*“ (zelena filozofija) kako je i sam Roger Scruton, naziva jer ona se bavi održavanjem onog na čemu već nešto počiva od prije pa stoga brinuti se o ekološkoj zajednici je jedan od imperativa. U skorije vrijeme, konzervativizam je veliku pozornost obratio na zelenu filozofiju i očuvanje životne sredine, obzirom da je „*nova ljevica*“ i taj problem postavila na listu svih kojih se dotiče, ali bez jasnih i vidljivih rezultata, pozivajući pojedince na ličnu odgovornost, a kompanije na marketinške kampanje - bilo je očito da problem okoliša niti jedna intelektualna struja ne uzima za ozbiljno na nivou kolektivnog, pragmatičnog aktivizma. Moderni konzervativizam, sa svojim naglaskom na lokalnu zajednicu i održanje resursa koji su naslijeđeni, vratio se zelenom diskursu i brizi o prirodnim dobrima.

„NVO pokazuje u svom nazivu da nije vladina organizacija; ali sama pojava ovog imena ukazuje na to koliko se koje su nevladine organizacije imale naviku natjecati se s državom za udio u akciji. Mnogi od njih imaju i političke aspiracije, želeći regrutirati svoje članove u svrhe koje mogu se postići samo dalekosežnim zakonskim promjenama.“⁹²

Tako za razliku od lokalne zabrinutosti, konzervativci su odlučni ukazivati na ozbiljne probleme u državi u kojoj žive i dati savjet svim ostalima na planeti kako krenuti održavati prirodna bogatstva jedne država pod nacionalnim okriljem. Za razliku od konzervativaca koji se zalažu za očuvanje ekološke zajednice čija se odgovornost snosi na zajednicu, građane i državu, aktivisti NVO-a nemaju tu odgovornost i ne boje se kauzalnosti. Implikacija je u tome da se konzervativci zalažu za pokretanje vlastitih farmi, održavanje manjih marketa u lokalnim zajednicama i velikim gradovima, da se održava kontinuitet između farmi jedne države i manjih privatnika koji kupuju domaće proizvode. Jer ovdje vidimo kako Scruton

⁹¹ Ibid, Str. 22

⁹² Ibid, Str. 28

nastoji pokazati da se država gradi upravo odozdo, a ne suprotno, jer oblikuje moralni karakter i pruža socijalnu inspiraciju koja ih ujedinjuje u vremenu i prostoru. Ovaj osjećaj dolazi spontano kroz patriotski osjećaj i nudi im prijateljstvo i podržava u trenucima nevolje. To je jedan vid za instrument mira i ne posjeduje nikakvu politiku već podliježe konzervativnom instinktu i pomaže onima koji žele nastaviti živjeti zajedno.

„Naravno, ovdje treba povući mnoge razlike među raznim načinima na koje se potreba za udruživanjem i potreba za zajedničkim djelovanjem za opće dobro može se izraziti, ispuniti i iskorištavan. Iza probnog kontrasta koji sam bio izvlačenje između aktivističke nevladine organizacije i tamošnje civilne udruge nalazi se još jedna i zanimljivija razlika između dviju suprotstavljenih koncepcija politike. Ima ljudi koji na politiku vide mobiliziranje društva prema cilju. A ima i drugih koji vide politiku kao postupak rješavanja sukoba i pomirenja interesa, ali onaj koji nema vlastiti sveobuhvatni cilj.“⁹³

Scruton, ovdje objašnjava diferencije između ovih grupa, tako da među prvu grupu naziva one neoliberalne prema kojima političko djelovanje treba voditi društvo čija je glavna briga preuređenje lokalnih mjesta i institucija na čelima slobodnog tržišta, bez obzira za njihove urođene sklonosti u nekom drugom smjeru. Za druge navodi da su to konzervativci te također i oni koji sebe nazivaju klasičnim liberalima, upravo ono što zastupa Roger Scruton, da bi vlada trebala da se bavi samo onim što može izmiriti za njene građane. Za razliku od prvo navedenih koji misle da svaki dan treba raditi, praviti popis za ostvarivanje nečeg novog i zamijeniti za trenutačno, bez dovoljnog argumenta za što? Stoga da se ukratko kao završno riječ vratimo na NGO kao lokalno djelovanje. *„Stoga su ekološki pokreti uglavnom oblikovani kao nevladine organizacije; dok konzervativne političke inicijative imaju tendenciju da se građanski – ne toliko pokreti koliko oblici udruživanja.“⁹⁴* Scruton, je zagovarao najbolji oblik kontraktualizma onog na tragu Kantovog kategoričkog imperativa, to jest da nama ne treba društveni ugovor Hobsa, nego čisto moralno djelovanje između dobrovoljnog udruživanja. Na kraju bih citirali još jedan pasus onoga što je rekao Scruton, a što bi konzervativci trebali prihvatiti. *„Mi treba da se povučemo iz globalnog natrag u lokalno, kako bi se obratili problemima koje možemo zajednički identificirati kao svoje, sa sredstvima koje možemo kontrolirati, iz motiva koje svi osjećamo.“⁹⁵*

⁹³ Ibid, Str. 34

⁹⁴ Ibid, Str. 35

⁹⁵ Ibid, Str. 36

9.2. Globalni problem

Konzervativistički imperativ u suvremenom svijetu je općenito prihvaćanje konzervativizma kao filozofije umjesto isključivo političkog smjera, te globalna kampanja za pokušaj očuvanja mora, jezera, planina i šuma. Scruton predlaže da prvo krenemo sa finansiranjem manjih trgovina koji su prije imali efektivni uticaj na jedan grad, selo ili predgrađe. „Tržišta, ja ću predložiti, nisu najjednostavniji, ali svakako najjasniji oblici društvena mreža u kojoj je individualna odgovornost obavezujuća princip vezivanja.“⁹⁶ Pri tome svemu, naglasak stoji na tome da postoji mogućnost da lokalni kapitalisti razvijaju poslovanje u saradnji sa lokalnim farmerima, što trenutačno više nije moguće. „Ipak, problem plastike je koju bismo mogli riješiti, kako na nacionalnom, tako i na globalnom nivou. Ako se ne pokušava to riješiti, dijelom zbog toga velika klimatska 'vanredna situacija' na koju se svi naši dogovori energije se beskorisno troše.“⁹⁷

Kroz ovo poglavlje ćemo se dotaći i moralnog pitanja životinja. Velike količine plastičnog otpada odlažu se u mora, te se ribe i ostale morske životinje zatrpavaju u plastikom, a veće morske životinje se zapetljavaju u plastiku i umiru. Konzumerizam nas tjera da kupujemo velike količine proizvoda od drveta, dok su dugoročno, stabla mnogo vrijednija od drveta koje se često koristi u estetske svrhe, te za stvaranje prirodnog ambijenta, iako to drvo nije onakvo kakvo je u prirodi. Također, da bi pronašli harmoniju s „tim“ drvetom mi hrlimo u šume i prirodna okruženja gdje se osjećamo bolje i ugodnije. Environmentalisti su strogo protiv rasipanja s papirima. Zamislimo samo koliko je potrebno drveća, šume posjeći da bi mogli zadovoljiti čitavu planetu sa jednoupotrebnim papirnim materijalom? „Opasnost za naš okoliš manje je neposredna i mnogo teže uočljiva, ali jednako je velika potreba smanjenja nepotrebnih putovanja i drugih oblika nepotrebne potrošnje.“⁹⁸

Tako da, na primjer, ako izvršimo poplavljenje jednog dijela drevnih šuma, moguće je izvršenja trajnog nestanka drevnih šuma i neljudskih životinja koje su tu imale dom, uništenje određenih biljaka koje su bile samo na tom području, uništenje nekoliko složenih ekosustava „Samo blokiranje divlje rijeke i nestanak onih stjenovitih kanjona jesu čimbenici koje će se uzeti u obzir samo toliko koliko oni nepovoljno pogađaju osjećajuća stvorenja.“^{102,99}

⁹⁶ Ibid, Str. 138

⁹⁷ Ibid, Str. 69

⁹⁸ Peter Singer, *Praktična etika*, Kruzak, Zagreb, 2003, Str. 217-218

⁹⁹ Ibid, Str. 210

Klimatske promjene, problem koji je donio mnoga pitanja vezana za životnu sredinu i korištenje energije nema veze eksplicitno s politikom i predstavlja stvarnu opasnost za sve dosadašnje politike, pa tako strah od ovakvih promjena dijele ljudi svih političkih stajališta. Jedno je očito - niti jedna ideologija ili filozofija ne nudi egzaktno rješenje ili mehanizam za rješavanje ovog problema. Koji je onda odgovor na pitanje klimatskih promjena? Bitno je datu barem jednu hipotezu za rješavanje ovog problema, jer kad bi ostali pri već gore navedenom stajalištu da niti jedna ideologija ili filozofija ne nude rješenje, dalja diskusija bila bi besmislena. U nastavku, Scruton želi ukazati na ljudsku reakciju na ovakve "alarme", te zbog čega je potrebno ih uključivati.

„Relevantno je istaći da su alarmi ove vrste česta karakteristika ljudskih društava i da postoji dobar razlog za ovo. Jer alarmi pretvore probleme u hitne slučajeve, i tako dovede obične politika kompromisa do iznenadnog zaustavljanja. Suočen sa tim da se hitno pripremamo da slušamo naređenja, da slijedimo vođe i da zaštitimo svoja leđa. Ljudi koji vode politiku kontrole odozgo prema dolje stoga smatraju da su hitni slučajevi izuzetno korisni. Ovo je sigurno jedan od razloga zašto se alarmi tako često oglašavaju, i tako brzo nadomješten.“¹⁰⁰

Scruton dalje navodi pisca Paula Ehrlich-a, koji u svojoj knjizi „The Population Bomb“ prognozira da će doći do globalne prenaseljenosti, koja će dovesti do ogromne gladi. U knjizi „The Cooling“ američki naučnik Lowell Ponte, pokušao je da upozori svijet na najgori mogući scenario govoreći „kako je zahlađenje već ubilo na milione ljudi u siromašnim nacijama“. Također u knjizi o masovnoj panici „Scared to Death“ Christopher Booker-a i Richard North-a, autori pokušavaju proširiti svijest o globalnom zaleđenju, a poslije i o globalnom zagrijavanju. Nećemo se detaljno obazirati na ove knjige jer radi se o izvorima iz prošlog vijeka, što ih čini manje validnim, no osjećali smo imperativ da ih navedemo kao jedan vid alarma već u 20-tom vijeku kad je u pitanju globalni problem environmentalizma, što govori da nam je ovaj problem poznat već od početka 20-tog vijeka.

Scruton, na tragu svoje knjige „Korist pesimizma i opasnost lažne nade“ želi podstaknuti one koji podržavaju upotrebu hidroelektrana, pretjeranu sječu šume i sličnih faktora koji doprinose globalnom klimatskom poremećaju, da shvate da ti prirodni resursi služe svim ljudima, ne malom broju ljudi koji koriste prirodno bogatstvo i time oduzimaju ostalima, kojima pripada prirodno bogatstvo. Zato Scruton smatra da je panika pozitivna jer stvara

¹⁰⁰ Roger Scruton, *How to seriously think about the planet – The case for an environmental conservatist*, Oxford University Press, 2012, Str. 39

jednu vrstu „epidemijskog mišljenja“. „Zabrinutost zbog klimatskih promjena stalno se javlja u društvene i političke prognoze barem od vremena god. Thomas Jefferson.“¹⁰¹

„Autori su akademski klimatolozi koji iznose teške teorije i rekonstruišu činjenice u pokušaju da ubijede čitaoca da ćemo vidjeti samo skromno globalno zagrevanje tokom dvadeset prvog vijeka, slično onome što se dogodilo u posljednjoj trećini dvadesetog vijeka, i dešava se uglavnom zimi, dakle izazivanje korisnih nuspojava u proizvodnji hrane i upravljanje resursima“¹⁰² Još dva poznata klimatologa koje Scruton navodi su lijevo orijentirani Tony Giddens i desno orijentirani Kenneth P. Green, koji su eksplicitno priznavali da dolazi do globalnog zagrijavanja i da je neophodno pratiti i da razumjeti uzroke, kako bi se učinilo sve što je moguće da bi se izbjegla globalna katastrofa.

„Globalno zagrijavanje se u početku smatralo postepenim fenomenom, kojem se možemo prilagoditi promjenom načina života i preventivnim mjerama za zaštitu obalnih područja i ugroženih ekosistema.“¹⁰³ Naravno da ne treba odbaciti hipotezu prilagođavanja klimatskim promjenama, osim ako je budućnost onakva kakvu su je naveli autori djela koje smo naveli. Ova djela tvrde da budućnost adaptacije neće biti omogućena, jer svi gradovi koji su na obalama kao što je New York, London, i sl. biće pogođeni visokim nivoem vode što će uzrokovati nestanak nekih kapitalnih gradova. „Moja svrha u ovom poglavlju je bila da sugerisem da vjerovatnoća globalnog zagrijavanja ne služi za podizanje životne sredine probleme izvan sfera u kojima je konzervativizam koji i pristalica se tiče uporište – sfere naslijeđenih naklonosti, nacionalni suverenitet, slobodno preduzetništvo i građanske inicijative.“¹⁰⁴

Za Scrutona postoje mogućnosti adaptacije na ovaj problem, za šta postoji veliki broj istraživanja, ali i u čemu postoji rizik. Bez obzira na pristup koji će zajednice imati kada je u pitanju zaštita okoliša i klimatske promjene, nužno je da to bude iz one Scrutonove “množine u prvom licu”, koja podrazumijeva kolektivitet i osjećaj pripadništva koji se prenosi s generacije na generaciju. Napori za rješavanje ovih problema nužno je formulisati kao akt samoidentifikacije zajednice i projekte velikih razmjera. Ostaju nam možda jedni od ključnih problema za koje nemamo još uvijek konkretno rješenje, a to je problem plastike. Prethodno smo naveli hipotetički kako bih se mogli riješiti ali kao što smo kroz dalje tekst

¹⁰¹ Ibid, Str. 41

¹⁰² Ibid, Str. 45

¹⁰³ Ibid, Str. 53

¹⁰⁴ Ibid, Str. 67

razradili i uvidjeli da se radi o globalnom problemu odnosno o prenapučenosti ljudske populacije da nemamo opet mogućnosti za konkretno rješenje. „Kao otrovna na svoj način kao i svaki staklenički plin, plastika ulazi u životna sredina sve većom brzinom, sa malo ili ikakvim odredbama da ga kontroliše. Iako je efekat na deponije mogao biti preuveličan, najgori aspekt plastike je lakoća s kojom omoti, kese i kontejneri izlaze u okolinu.“¹⁰⁵

· Jedan od fundamentalnih globalnih problema za konzervativce je upravo ovaj problem globalnog zagrijavanja, kao moralni problem koji pridaje ogromnu važnost i daje imperativ da se sve što nanosi štetu popravi ili promijeni. Ako je globalno zagađenje uzrokovano karbonom, nacije koje proizvode najveće količine istog imaju odgovornost za popravku štete, odgovarajući u budućnosti za otplaćivanje tih popravki. Jer kako smo već naveli da Scruton zastupa moralnu vladavinu pa bi tako svi morali snositi moralnu odgovornost i platiti „dug“ za svoje pogreške. „Štaviše, ozbiljni ekološki problemi su gotovo uvijek nesmetan protok preko državnih granica, što dovodi do pitanja kapitala i kompenzacije koje su do sada rijetko bile odgovorio. Uzmite u obzir zagađenje okeana, nuspojave pesticida i krčenje šuma, prijenos zaraznih bolesti i strane vrste zajedno sa migracijama ljudi“¹⁰⁶

¹⁰⁵ Ibid, Str. 69

¹⁰⁶ Ibid, Str. 70

10. Zaključak

Roger Scruton je koji je nastojao objasniti konzervativizam kao filozofiju, a ne kao politički pogled (što je česta pojava prvenstveno u SAD-u pod nazivom „neokonzervativizam“). Stoga, Scruton prvenstveno predstavlja pogled na konzervativizam kroz perspektivu Britanije i britanaca, dok se kroz ovaj rad moglo uvidjeti da zapravo i nije moguće sprovesti ovaj vid konzervativizma u drugim nacionalnim državama pa čak ni na područjima anglosaksonske kulture jer je formiran eksplicitno za Veliku Britaniju i Engleze, jer Scruton ovdje ne spominje još dva sunarodnjačka naroda – Velšane i Škote koji su zasigurno uticali na razvitak britanske nacije, tradicije i kulture. Scrutonov pogled na konzervativizam je u analognom stavu s klasičnim liberalizmom jer, kao što je već u samom radu navedeno, on slijedi Burkea koji je vigovac a ne torijevac, to jest buržoazijski, a ne aristokratski, jer smatra da je ova klasa stvorila Britaniju a ne proletarijat. Prema Burke-u, u društvu više nema mjesta za sakralizaciju vladara. Stoga u suprotnosti sa američkim konzervativistima, britanski konzervativisti nemaju poimanje Boga u svome ustavu kad je u pitanju moralna radnja.

Međutim možemo primjetiti jedan vid totalne odvojenosti Scrutona od ostatka razumijevanja trenutne situacije kad je u pitanju multikulturalizam, odnosno migracije. On se ne bavi aktuelnim temama, već nastoji iz perspektive prošlosti riješiti sadašnje, gdje nedostaje rješenje za trenutnu situaciju sa migrantskom krizom. Ono što jeste plauzibilno jeste Scrutovno objasnjenje različitih prava na bliskom istoku koja su metafizička i direktno se vežu za pojam Boga za razliku od europskog prava koje je taj pojam odvojilo od države i prava. Zbog toga Scruton ne vidi mogućnost uključivanja njihovih prava u britanskim sudovima i društvima, te kako kaže, nije problem u drugoj nacije i etnosu, dok se one asimiliraju u britansku kulturu i ako slijede zakone koja slijede svi englezi. U suprotnom, davanjem autonomije drugim nacijama unutar Britanije, dolazi do stvaranja sukoba između dominantnog društva i onih koja su se tek nastanila na tome području. Njegov pogled na socijalizam u današnjoj perspektivi predstavlja posljedicu marksizma koji se apsorbavao kroz postmodernizam, gdje je nastala *nova-ljevica* i *klasa nultog zbroja* koja ima potrebu da okrivljuje druge zbog njihovog uspjeha te u tome da vidi opravdanje za svoj neuspjeh. Socijalisti su navikli da država ima dužnost da im obezbjedi posao i zdravstvene prihode, ali u tome za Scrutona ona ulazi u njihovu privatnost, jer neko ko ti obezbjeđuje posao i zdravstvo on ima pravo i da upravlja tvojom budućnošću. Nadalje oni uzimaju od budućnosti, koriste državne fondove za

trenutačna stanja, a država u današnje vrijeme ne može opstati ako kontinuirano troši novac od njene budućnosti.

Kad su u pitanju ideologije može se reći da je tu Scruton uvidio dosadašnju kauzalnost ideologija dvadesetog vijeka i da nije moguće ostvariti savršenu državu, obzirom da je svaki pokušaj utopije djelovanje u svrhu neostvarivih ideala nauštrb postojećih naroda i budućih generacija, koje je povijesno završavalo nasiljem i društvenim haosom. Na ovom tragu, Scruton vidi i Europsku Uniju kao jednu neodrživu zajednicu diferentnih naroda sa jednim parlamentom koji može da uspostavi uređenja nad svim ostalima i stavljati ih u kontraktualizam za koji možda većina nije saglasna. Scruton ovo posmatra kao jedan vid totalitarizma gdje, uprkos liberalnom fundamentu utemeljenom na elementima filozofije Hobbes-a, Locke-a i Mill-a, društvo biva prisiljeno na ugovore koji obavezuju. Prema Scrutonu, uprkos beneficijama koje narod može dobiti kontraktualizmom, na te beneficije, kao i na obaveze, isti narod mora konsenzualno pristati.

Pokušali smo na kraju objasniti problem enviromentalizma na lokalnom polju, koje predvode nevladine organizacije (NVO) i globalni problem koji se tiče svih nas, čitave države/a i općenito cijele planete. Nevladine organizacije bave se banalnim pitanjima poput održavanja parkova, čišćenja ulica, održavanja predgrađa i malih šuma. Scruton ih osuđuje kao instrument za političke poene, preko kojih populisti dobivaju glasove jer oni ih koriste za lokalne upotrebe dok je naš problem puno veći. Zato konzervativci imaju imperativ boriti se na državnom nivou po pitanju očuvanja i održavanja prirodnih resursa, jer ljudi i priroda već vijekovima žive u harmoniji kako i životinje koje su zaštićene. Scruton smatra da treba sve da spadne pod državu, nacionalizirati naše prirodne resure, šume, rijeke, jezera, mora itd. Na globalnom nivou se moramo riješiti plastike, jer naši otpaci plastike završavaju u morima gdje od posljedica umire ogroman broj morskih plodova, a da bi to uradili moramo prvo krenuti na lokalnom novu, kako i sam Scruton kaže – misliti globalno, raditi lokalno. Moramo povratiti lokalne prodavnice, zabraniti upotrebu plastičnih kesa i upotrebljavati pletene ili krpene cekere koji će biti u upotrebi. Umjesto plastičnih flaša nužno je u upotrebu vratiti isključivo staklene, te pomoći lokalnim farmerima da održe naše domaće proizvode koji će komparirati sa lokalnim prodavačima, a ujedno to je ujedinjenje unutar jedne zemlje.

LITERATURA

1. Alasdair MacIntyre, *After Virtue*, Published in the United States, 2007.
2. Anthony o'Hear, *Memoris Roger Scruton*, British Academy, Posted 26 November 2020.
3. Edmund burke, *Razmišljanje o francuskoj revoluciji i raspravama nekih društava u Londonu u svezi s tim događajem*, politička kultura, Zagreb, 1993.
4. Fridrih Niče, *Antihrist*, Grafos, Beograd, 1993.
5. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Osnovne crte filozofije prava*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989
6. Immanuel Kant, *Zasnivanje metafizike morala*, DERETA Beograd, 2016.
7. Peter Singer, *Oslobođenje životinja*, IBIS, Grafik, Zagreb, 1998.
8. Peter Singer, *Praktična etika*, Kruzak, Zagreb, 2003.
9. Posavec, Zvonko, *Koncepcija društvenog ugovora J. J. Rousseaua*, Politička misao, 1990. (Br. 4, <https://hrcak.srce.hr/113350>) Pristupio: April. 2022.
10. Rodžer Skruton, *Kako biti konzervativan*, Adriatic Busines Solutions, Beograd, 2020.
11. Roger Scruton, *How to seriously think about the planet – The case for an environmental conservatist*, Oxford University Press, Oxford, 2012.
12. Roger Scruton, *Korist pesimizma i opasnost od lažne nade*, MATE d.o.o Zagreb, 2016.
13. Roger Scruton, *Meaning of Conservatism*, Third Edition, British Library, London, 2016.
14. Roger Scruton, *The meaning of Conservatism*, Second edition, Macmillan, London, 1984.
15. Roger Scruton, *Thinker of the new left*, Published by Longman Group Limited, Longman House, London, 1985.
16. Roger Scruton, *Ultimely Tracts*, First published in the United States of America, New York, 1987.
17. Russell Kirk, *The politics of prudence*, Published by ISI Books Intercollegiate Studies Institute, Wilmington, 985.
18. Vladimir Filipović, *Filozofski rječnik*, Nacionalni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1984.
19. Will Kymlicka, *Multikulturalno građanstvo, Liberalna teorija manjinskih prava*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2003.